

LÍRIKA

Erdős Olga — *Hódmezővásárhely*
MÁS SZÖGBEN

Régóta keresem az okát,
hogymi lehet.
Miért vonz e táj
jobban, mint más?
Miért bizsereg
a bőröm, ha a reggel
a piazzán talál?
Mitől ver
hangosabban a szív,
ha a campanile
harangja hív?
Mitől ismerős
a sok pasztellszínű ház,
a tetőn a cserép,
a selyemakác
és a pínfa fenyő?
Miért jó egy bizstró teraszán,
hatalmas ernyő alatt
fehér csészéből inni a feketét?
És honnan tudom,
hogymi az a sötét pillantás
miről mesél?

Jelen időben nincs magyarázat.

Csak érzek – ennyi elég.
És mosolyogva
élem meg,
hogymi olasz földön
a nap sugara
engem más szögben ér.

(2005-09-03)

Erdős Olga — *Hódmezővásárhely*
KETTŐSSÉG

Kétféle vagyok.
Ezt érzem,
ha olasz lelkem
dúdol a dalban,
melyre öröktől fogva
emlékezem.

Ujjával
lágyan simít hajamba
a calabrai olajfa.
Tudom, Siena felett az ég
toszkánul mesél.
S csak néha fáj,
ha a Tirrén-tenger

felől déli szél
fúj és borzong a táj.

Vannak percek,
hogymi egymásra találunk:
a Hortobágyon,
vagy a Tisza bal partján,
ahol Eger ősmagyar borát
őrzi vörösen hordó, pohár.

Ilyenkor szótlanul néz
a dupla tükörkép
- ő én vagyok, s én ő –
Umbriában és a Mecsekalján
most egyformán megállt az idő.

(2005-08-31/09-27)

Erdős Olga — *Hódmezővásárhely*
TORINO ŐSZEL

Mert nem számít
tér,
idő,
mozdulat -
csak a derengő napfény
a langyos október
rőt levélszőnyegén.

Mert nem fontos
tegnap,
ma,
holnap -
csak a szürke alkonyon
szitáló eső lágy
permetkönyve arcomon.

Mert nincs többé
miért,
mikor,
hogyan -
csak egy árkaos utca, hol
a sült gesztenye ízében
meglelem önmagam.

(2005-10-06)

Tolnai Bíró Ábel — *Veszprém*
ÉJSZAKAI ÁLMATLANSÁG

Az álmok szétfoszlanak
Mint a köd
S az emberszívek, óh,
Mint salak,
Útféle hullanak.

... ..

Az élettől
Nincs mit remélni
Jobb :
A sírhanthall
Felcserélni...

Dombóvár, 1952. január 4.

Tolnai Bíró Ábel — Veszprém

Ma ismét oly szép az est:
Meleg, barátságos, puha
– Mint egy ránc szabott ruha. –

A múltból szól és Rólád,
Hogy ki vagy Te és szíved :
Szerelem és szeretet.

Elidőz egy-egy helyen
S kutat az emlékezet.
Közben összefűz két vén kezét.

S mikor kérdezzük: meddig?
Gyengén jelzi egy relé:
Ballagunk már a sír felé.

Veszprém, 1989. június 4.

PRÓZA

Szitányi György — Gödöllő
SZŐRÖS GYEREKEIM
III.

Néhány perccel később megint kaparászott. A párom kinyitotta az ajtót, hogy most nekiugrik a szomszédasszonynak. Bence jött be a nyitott ajtón, és a közlekedéshez mindössze három lábát használta. A jobb mellső, vagyis a jobb karja eltört.

Recsegve követelte, hogy adjunk enni, mert neki elege van a koplalásból.

Bőséges étkezés után bebicegett a szobába, hűvös figyelemre méltatott, és felszökkent a kanapéra, amit születése után alig valamivel elfoglalt.

Szakkönyvből tudtuk, hogy nem a macska lakik nálunk, hanem mi a macskánál, és amit kiválaszt, az az övé. Azóta ott lakott. Megsimogattam, amit beleegyező dorombolással fogadott, és elaludt. Napokig csak akkor ébredt fel, amikor vagy evett, vagy a természet elszólította a zeolit nevű kötőmellekre.

Ilyenkor nagyon óvatosan ereszkedett le a bal karjára. Ha odaért valamihez a jobb, összerándult a fájdalomtól.

Amikor már eltúrta, kitapinthatam, hogy darabos törése lett. Jellemző, elégedetlenkedett a párom, férfi macska, tápász, még leesni sem tud rendesen.

Végül rend lett volna, de egy este arra figyeltünk

fel, hogy Bence ültében csapkodja magát. Egy kis rózsaszín tövis állt ki belőle a hasa alján, azt vadászta. Amikor felfogtuk, mi is történik, első dolgunk a harsány nevetés volt, utána bennem felébredt a nemtárs részvéte, és szánni kezdtem. Nehéz dolog kamasznak lenni. És a macskáknál ez elég korán bekövetkezik.

Amikor összeakaszkodtak Loncival, már csak Lonci verekedett, Bence inkább olyasmit művelt, mint az én korosztályom hajdan a copfos lányok hajával: udvarlás gyanánt tépegette a szőrért. Lonci ezen nagyon begurult, ütött, karmolt, ordított, mint egy sakál. Bence az udvarlás szüneteiben hol a rózsaszín tövist bámulta és csapkodta, hol Loncit üzte.

Már-már beleszokott, hogy ez a dolog értelmezhetetlen, amikor Lonci a délutáni sötétedés idején egyszer csak bukfencet vetett, és hemperegni kezdett. Ritkán látni olyan bamba pofát, amelyet ennek láttán Bence vágott. Lonci hempergett, kurrogó hangokat adott ki, és a fiút figyelte. Bence a tövist, amitől nem nyughatott. A vége az lett, hogy Lonci egyszer csak behátrált Bence ölébe.

Ez addig ismétlődött, amíg a kettejük közötti szinkron el nem múlt, és Bence, aki korábban ébredt férfiúságára, abba nem hagyta a csajjal való foglalkozást.

Lonci értetlenül hempergett és kurrogott, de hiába: Bence férfiassága pihenőt tartott.

Az élet így zajlott, és időközben Bencén kitört a területvédelem ösztöne. Borzalmas szag töltötte be a lakást. Mindent megjelölt, hogy ott ő az úr.

Én kajánul biztattam, a párom tiltakozott, hogy ez így nem mehet, ebbe a szagba bele kell pusztulni, ennek az állatorvosnál véget fogunk vetni.

Természetesen tiltakoztam a kasztrálás ellen. Közben Lonci gömbölyödni kezdett. Hízik, állapította meg a párom. Bekapta a legyet, jegyeztem meg cinikusan.

A feltűnően nőies jószág egyre gömbölydedebb lett, ezért megint elővettem a szakkönyvet. A szakkönyv szerint ilyenkor ki kell választania egy helyet, az lesz a szülés helye, ott keres menedéket. Nyavalyát, vélekedtem, akkor nem tudom filmre venni a szülést. Majd én kikeresem neki a megfelelő rejtékhelyet.

A vége az lett, hogy remek dobozt találtam, kibéleltem, és szinte szó nélkül elviseltem, hogy párom folyamatosan ócsárolja szellemi képességeimet arra való hivatkozással, hogy azt a macska jobban tudja.

Az én lányom, segíték neki, te csak mostoha vagy, hagyj minket szülni. Legyintett, elment a konyhába.

Gyakran jöttem rá, hogy a pompás szülőszoba-doboz valamiért rossz helyen van ott, ahova előző nap készítettem. Lonci velem szemben végtelen türelmet tanúsított, és minden új helyet elfogadott.

Eljött a nap. Loncika már befeküdt a dobozba, amikor észrevettem, hogy a hangokat éppen ott nehezen tudom rögzíteni, és az időpont sem az lesz, amit elterveztem, a fényviszonyok sem azok, amikkel a felvételhez számoltam, mert a jövevények nem alkalmazkodnak fővilágosítói elképzeléseimhez, de talán mégis sikerül a film. Csőre töltöttem a felvevőt, elindítottam a magnót, és szülni kezdtünk.

Lonci egy ősrutinié magabiztosságával hozzákezdett a csodához. Borzasztóan megszenvedett érte, hiszen kis termetű és karcsú jószág volt, ellenben a belőle világra közeledő sikamlós valami sehogy sem akart véget érni.

Az orrától a farka végéig 23 centis elsőszülött, aki a Primusz (első) nevet kapta, burokban született, és hímnemű nevének megfelelően valóban fiú volt.

Feltéptem a magzatburkot, mert nem akart magától szakadni, és a nedves jószágot kissé megtornáztattam, majd félretettem. Lonci nyalogatta, tisztogatta, de máris jött a következő. Primusz szürke volt, mint anyukája, sőt állá szakállszerűen volt szőrös, és megörökítettem a hangját, ahogy felsírt. Cérnavékony férfihang jött elő belőle, énbőlőlem pedig, mint minden nagyapából, aki pozíciójából adottan eleve szentimentális, csak egy sóhaj, hogy „Istenem”.

A következő jószág Gráci volt. Egy ideig azt hittem, Pongrác, de nem: Grácia, mint több nap után kiderült.

Fél centivel kisebb, mint Primusz, és nem szürke, hanem cirmos, mint a nagyanyja és apja. Csakhogy Gráci nem normálisan cirmos cirmos volt, hanem ezüstszerű csíkjai voltak, ami alatt csillogó ezüsféher volt az alap. Ezen felül annyira hasonlított Bencére, hogy napokig elragadtatottan sikkantgattunk a látványon.

Lonci nagyon óvatos volt. A génjeiben lappangott az apával szembeni óvatosság, hiszen a nyomorult férfinép féltékenysége miatt olykor megöldösi a gyermekeit.

Bence többszörös biztonsági fedezet mellett tekinthette meg elsőszülötteit. Lonci egy ideges titkosszolgálati buzgalomával, mi, a párommal, valóságos gyermekvédő ligaként lestük, mi következik.

Bence valóban jószágos volt. Orrát hozzáillesztette a kicsik orrához, azaz puszt adott, és Lonci megnyugodva hozzájárult, hogy Gráci, aki apjának kicsinyített és ezüstös mása volt, az esti szopás és fürdetés után atyjának kosarában foglaljon helyet. Máig megnyirkosodik a szemem, amikor eszembe jut, hogy a két egyforma cica hogyan aludt együtt. Bence óvatosan átkarolta kislányát, és összébújva aludtak az előszobai cipőszekrény tetején elhelyezett fonott és agyonbélelt macskafészekben.

Lonci magához engedte kisfiát, aki nemcsak rá, hanem egy krampuszra is hasonlított: a szeme sem állt jól, kecskeszakállá Mefisztóra emlékeztetett, amint éppen híres szerenádját adja elő álnok pofával a Faust című operában, és fülei szarvakra emlékeztettek. Lonci kiköltözött egy időre pici gyerekkosarából, ahova kuporodva aludni szokott az előszobai radiátoron, és a szülődobozban aludt Primusszal, és ugyanott fogadta etetésre Gráciát is.

A kicsik gyorsan gyarapodtak, és alig két hét után bagolytermészetem ellenére már kora reggel ébredtem. Primusz mindig megtámadta a bal lábam nagyujját. Rávetette magát, körmeivel belekapaszkodott, és rágni kezdte. Ordítva ébredtem, és leráztam ujjamról a bitangot.

A párom akkoriban tisztára olyan volt, mint minden nagy: folyamatosan óvta a kicsiket. Mindentől.

Gráci tisztára olyan volt, mint Bence: lusta, jószágos és tápász. Primusz azonban maga volt a hétördög. Mindketten fel-felrohángáltak a függönyön a karnisig, de Primusz a falon is fel tudott mászni. Mostohanagyanyja a leeséstől való féltében mindig elkapta, és leszedte a falról. Primusz ilyenkor ordított, ellenkezett, de hiába: páromon elhatalmasodott a nagymamaság, minden értelmes ok nélkül letépte a krampuszt a falról, és óvta az épségét.

Többször felhánytorgattam, hogy Bence bezzeg leeshetett az erkélyről, de ez a pimasz kölyök még a falra sem mászhat, nehogy megüsse magát. Nagyival azonban nem lehetett bírni: óvta a pernahajdert.

Bence és Grácia apa-lánya kapcsolata pedig valósággal az egekbe emelte.

Lonci, aki a szülésig hallgatag, szinte néma volt, egyszer csak bőbeszédű lett. Be nem állt a szája. Folyton a gyerekek nyomában volt, behúzott körmökkel, de igen határozottan terelgette őket, és egyfolytában beszélt. Aranyos, nőies hangja volt, nagyon elütött Bence recsegéseitől, és hamar kiderült, miről beszélt a kicsiknek.

Egyszer váratlanul állítottam be, és a két fikarc az asztalon játszadozott. Lonci és Bence tudta, mit jelent a „nem szabad”. A kicsiknek ezt sosem mondtam. Ezúttal felindultan rászóltam a két unokára: nem szabad. Úgy spricceltek le az asztalról, hogy utána napokig próbálgattam velük mindazt, amit a szüleiknek hónapok munkájával gyömszöltem a fejébe.

A kicsik mindent értettek.

Lonci biztosan, de talán Bence is megtanította őket, hogy a raplis kétlábúak melyik szövege mit jelent.

A párom, természetesen, azonnal ellenkezett, hogy hagyjam békén az unokákat, de nem volt mit tenni: a kicsik szófogadó gyerekek voltak.

Mindezek után sehogy sem akartam felfogni, miről beszél a párom, amikor a lakás alapterülete és a macskalétszám közötti állítólagos ellentmondásokat kezdte feszegetni. A lakás a kor viszonyai között az átlagosnál nagyobb, ott élő családnak létszámához képest nemcsak nagy, hanem nagyerkélyes is volt.

A mostohanagyi mégis napról napra egyre határozottabban taglalta a lakosok létszámának szerinte túlzott voltát.

*

Szerk. Megj.: A tisztelt Olvasók találkozhatnak az elbeszélésben állatokkal kapcsolatban az „aki” vonatkozó névmással, amely helyesen „ami” lenne. Mivel itt az állatok emberként jönnek számításba – N.B. a valóságban sajnos az állatok sokkal emberibbek maguknál az embereknél! – az író ezért él ezzel – a nyelvtanilag helytelen – névmás-használattal.

3) Folytatjuk

Plivelic Iván — Ferrara

INTERMEZZO

Ha jól emlékszem, én sohasem szerettem volna elköltözni szülőházamból. Ugyanúgy soha nem gyű-

37 mm-es gyorstüzelő ágyú

löltem emberfiát sem, sőt még egy fajt vagy egy nemzetet sem. Ez érvényes az oroszokra is, sőt, legfőképpen zenéjüket imádom végtelenül: álomban néha egy nagy orosz folyó mentén látom magamat, talán a Don vagy a Volga partján; egy táborúzt körül ülünk, énekelünk egymást átölve és... sírunk. Sírunk a nagy boldogságtól, úgy, ahogy azt csak a magyarok és az oroszok tudják, mikor a szív megtelik túlzott érzelemmel. Isten áldása ez a mi sajátos tulajdonságunk, ismeretlen - érthetetlen a nyugati országok népeinek. Igaz: a magyar sírva vigad, magamon is tapasztalom, de gondolom az oroszok is ilyenek. Kár, hogy vezetőik így elrontották velünk a kapcsolatot! Remélem még az életben sikerül egyszer megvalósítani álmomat.

Néhány esemény emléke kissé összekuszálódik elmémbe; harmadik vagy negyedik napon történtek-e? Egy kis külön időpont nélküli fejezetben szépen elférnek sok más általános emlékek együtt.

Jó régen kellett volna, friss aggyal rögzíteni emlékeimet, most harminc-negyven év után nehezen sikerül; a kép töredezett, kiváltképp a hozzám közel eső személyekkel kapcsolatos események.

A harcolók jó része, mint én is, egyszerű sorkatona volt, de később néhány tiszt is csatlakozott kis csoportunkhoz. Ezek nem akartak fölénk emelkedni, sőt, kifejezetten szerényen viselkedtek. Egyet se

Iljuszin 28 bombázó

ismertem közülük, amiből azt következtethetném, hogy nem a légvédelmi egységhez tartoztak. Ez

77

megmagyarázná miért is segítettek, csupán ránk hagyva a kezdeményezést. Volt egy főhadnagy és két fiatal hadnagy, ha jól emlékszem, de keveset láttam őket, mert inkább az út túloldalán tartózkodtak. Furcsán hangzik, de mégis igaz: egy út is megkülönböztető határt jelenthet egy kis csoportban, az a néhány méter mintha megnyúlt volna; a tagok rokonszenveztek az egyik vagy a másik oldal szereplőivel, és aztán ott folytatták a harcukat, ahol voltak.

A katonák közül csak a *Kis C-t* ismertem. Kevés ilyen bohó, furcsa alakot ismertem egész életemben. Kifejezetten olasz típus, sőt, abszolút szicíliai karakter, hasonló egy volt kollégámhoz, akinek nem merem leírni igazi nevét. Alacsony termetű, rövid lábakkal, fekete, mint az ördög. Ha hinnék a reinkarnációban, akkor azt mondanám, hogy dakszlikutya volt előző életében. A „rút kiskacsa” hihetetlen szimpátiát tudott mindenkitől kiváltani, ezért mindig segítettek és védtek őt. Még inkább sikeresebb volt bármiféle feladat vagy munka alóli kibúvásban - ebben verhetetlen volt! A Természet igyekezett kompenzálni; a *Kis C* hórihorgas, kövér felesége két hasonmás purdét szült neki. Előttem van még a kép, amikor meglátogattuk a családot Pest távoli külvárosában. Egy bizonyos Péterrel mentem, aki állítása szerint, mint félprofi énekes a civil életben, a Kabarében produkálta magát *false* hangon. Nem volt bőr a képén, az holtbiztos. A *Kis C*-vel különösképpen megerősödött kölcsönös rokonszenvünk, miután több napon keresztül vigyáztam rá a fogdában valami csíny miatt. Állítólag hazaszökött a feleségéhez, de ismerve a „hölgyet” nem merném a kezemet a tűzbe tenni.

Minden jelzés nélkül jelent meg köztünk kis barátunk, egyszer csak észrevettük, hogy ott van és elég. Nem volt világos, hogy mit keresett társaságunkban, mert a forró pillanatokban eltűnt mindig, mintha a föld nyelte volna el. Egyetlen elfogadható indok jelenlétére csak a körülöttünk lábatlankodó két fiatal kislány lehetett, ő meg bolygó hollandiként keringett körülöttük. Nekem elviselhetetlenül butának tűnt a két leányzó, nyilván a *Kis C*-nek valóban más volt az elképzelése az eszményi női teremtről. Állandóan röhögcséltek a bamba nőstények, és ő is fogatlan rút szájjával. A fiatalok között napokig láttam egy szép egyenruhás Ludovikás növendéket is. Inkább egy kisfiúnak nézett ki, mint egy harcra készülőnek. Fogalmam sincs, mi a csudát csináltak ezek a fiatalok a környezetünkben, és mi vonzót találtak a cigarettafüstös *Kis C*-ben, de az idő és a szeméremézetem megakadályozott minden ez irányú kutatást. Ez egyike azon misztériumoknak, amelyek nem lesznek sohase megfejtve. A temető melletti második éjszakán a bandával együtt nyugalomra vágyva én is megpróbáltam behúzni magam a raktárszerű helyiségbe, de képtelenség volt a szememet behunyni; egy pillanatnyi csönd se volt, és akkor otthagytam a röhögő társaságot: az „én kriptám” nyugalma jobban vonzott mint a ricsaj. Ott legalább biztosan lehetett aludni!

Kissé emlékszem egy sárospataki magas, szerény, hallgatag katonára is. Mellettem maradt egészen a harc végéig. Csak annyit tudok, hogy Lászlónak hívták

és nem értett semmit az ágyúkhöz. Saját magáról nem mondott egy szót se.

Aztán eszembe jut egy szerencsétlen sorsú fiatal katona, maximum 16 évet adtam volna neki, oly fiatalos kinézése volt. Szőkés, örök mosollyal az ajkán, mindenkinek segítségére akart lenni. Nagy sötét gesztenyeszínű szemeiről azt lehetett volna mondani, hogy a boldogság jelképe, és tényleg az is lett volna, ha nem találkozok velem, ha nem tartom vissza bátorító szavaimmal. Lelkesítettem, éppúgy mint a többiek, hogy még egy napig tartson ki, mert aztán jön a segítség.

- Jönnek az amerikaiak! - hozták a civilek a hírt az „Amerika hangja” és a „Szabad Európai Rádió” adásából. Ismételték unalomig mindennap. Hamis hitegető banda! Nem jött segíteni senki se!

Visszatérve az ismeretlen nevű fiatalra, ma is azt hiszem, ha nem lettem volna ott, még élne, valószínűleg boldog családapa, jó dolgozó lenne. Ma is előttem lebeg utoljára látott képe: szemeiben nem volt semmi kedélyesség már, helyébe üres üregek bámultak rám, koponyáján át két hatalmas lyuk tátongott egyik oldalról a másikra, belsejéből eltűnt minden: az agy, a nyelv, a szemek, amelyek percekkel előtte mosolyogtak! Meghalt hőiesen hazájáért vagy talán egy saját egyéni elvéért. Egy kicsit én értem is, ámbár nem akarom magamra vállalni egész életemben ezt a nehéz, vádoló terhet. Végeredményképpen ő saját akaratából jött és maradt, bár kicsit befolyásoltam is.

De ki az, aki nem volt valamiképpen befolyásolva a hasonló körülmények között? Ugyanolyan valószínűséggel helyette engem temethettek volna el ismeretlenül. Ez esetben kérdem; ha ő volna életben, elmondaná-e a világnak mit tettünk ott? Van-e valaki az életben maradtak közül, aki leírná – ha az idő megengedné –, hogy mi történt az Üllői úton?

Ha ez a könyv tényleg megjelenik Magyarországon, előkerül-e valaki a bajtársak közül? Nagyon remélem. Isteni lenne átölelni egy régi barátot, fürkészni könnyekkel teli szemeit, felismerni az akkori képmást... – fantasztikus remény!

A polgárok, az emlékek lehetőleg még özszemosódottabbak. Elhomályosodott arcok merülnek fel, míg szedett-vedett könnyű fegyverekkel vadásznak a szörnyetegekre. Nem voltak túlságosan hasznosak, mint harcosok, de inkább mint felderítők voltak jók. Nagy értékű híreket hoztak

„Mozgó rádió” szerűen a rusz kiképzéseiről és az azoknak okozott károkról. Másképpen semmiről se tudnék beszámolni.

Ezen ellenőrizhetetlen információk szerint szerény sikerrel járó eredményt ért el kis csoportunk. Összevetően, tudomásunk szerint legalább 5 tankot kissé jobban megrongáltunk és hihetetlen, elképzelhetetlen szerencsével még egy Iljusin 28-as bombázót is lelőttünk! Ha igaz, nem sok, de jobb a semminél! Sajnos abszolút lehetetlen volt ellenőrizni az adatokat: a harcok mindig egy bizonyos távolságban zajlottak le egymástól és nem is mindig a szem látóhatárában. Fák, házak, köd, útemelkedések és a sötétség képezték még az akadályt. Aztán a

véletlen, jobban mondva a szerencse is igen közbejárt, mint főképpen a bombázó esetében.

Kinevettem magamat, ha azt állítanám, hogy mi jól lőttünk! Egyáltalán nem! Másképpen miért nem sikerült egyetlenegy helikoptert se lehúzni a gyorstüzelő 37 mm-es ágyúkkal? Hát, ha nem voltunk képesek egy jóformán mozdulatlan célpontot sem eltalálni, akkor még inkább elképzelhetetlen lett volna egy nagysebességű repülőt megrongálni, de mégis megtörtént, ráadásul egy lassúbb 85 mm-es légvédelmi ágyúval! A helikopterek mint bosszantó szúnyogok repkedtek alacsony szinten felettünk és - nagy felháborodásunkra - teljesen sértetlenül! Elleptek bennünket rengeteg röpcédulával, kísértéssel, fenyegetéssel, kéréssel: hagyjuk már abba az értelmetlen harcot, tegyük le feltétel nélkül a fegyvert.

A duma fő témája volt: ne dolgozzunk az imperialisták és a közöttünk lappangó huligánok javára. Az volt a rögeszménk, hogy uszító imperialista ügynökök biztatnak minket a baráti oroszok ellen.

Követtük ezeket a sebes repülőket a házak felett, de ha lett is volna három jól kiképzett kezelő, akkor se sikerült volna lelőni őket. Képzettek nemigen voltak közöttünk, inkább csak lelkesek. Kézzel tölteni az égbe meredő csöveket kifejezetten nehéz és hosszadalmas művelet volt: a 16 kiló súlyú löveget jobb kézzel kellett feldobni, olyan erővel, hogy becsukódjon a bajonettzár. Ha nem, akkor a löveg visszaesik, esetleg lábunkra, vagy még rosszabb, a detonátorra és akkor BUMM, repülünk a pokolba! Kézzel célozni forgatható lassú felszerelésekkel, a mai automaták nélkül? Tehát az, hogy lelőttünk egy bombázót, az csak nagy mázli volt és nem más, nem nagyon dicsekedhetünk vele. Maga az, hogy életben maradtunk is egy csoda volt, de egyáltalán nem annak tartottuk, úgy tűnt mintha minden a normális kerékvágásban menne, mintha a lerombolhatatlan hitünk elveinkben valahogy kisegítették volna a nehézségek áthidalásában. Hittünk (legalább is én), az események sorsszerűségében, amiben már minden le van írva.

Ilyen szétzúzhatatlan hit valószínűtlennek tűnhet fel némelyeknek, akiknek ilyenben nem volt részük. Éppúgy, mint a vallásnál; van hit vagy nincs, nem lehet parancsra elrendelni.

Ilyen kitörölhetetlen hitem volt még azután más alkalmakkal, más időkben is, nem kevésbé drámai körülmények között.

A keserves gyerekkori években, amikor látszólag semmi se különböztetett meg a sok más boldogtalan-tól, mindig élt bennem a hit, hogy egyszer megváltozik majd életem, egy nap jobb sorsra jutok. Hittem és hiszem ma is, hogy mindaz, amit ajándékba kaptam ebben a jobb életszakaszomban, az nem más, mint kárpótlás a sok szenvedésért és a bizakodó kitartásért, az igazságtalan sértések elviseléséért és az itt leírt tettekért. Ezt mondom egy kis szégyenpírral arcomon, ha azokra a tömegekre gondolok, akiknek ez nem jutott ki és egy kicsit azért is, hogy... ne hagyjon el a szerencsém. [Hogy is lehetne lekopogni a számítógépen?]

Az biztos: a Teremtő vagy a sors útjai kifürkészhetetlenek. Remélem, velem tanúsított jóakarata megmarad a jövőben is és megbocsátja bűneimet is, miképpen megbocsátotta népünk bűneit is, amint szép himnuszunk mondja. Hogy a sok Rossz után jöjjön végre egy kis Jó is!

Negyven év után mondhatnám, hogy a szent magyar ima kérése a megvalósulás útján van. Amitől félek ma az a régi rossz magyar átok; a pártoskodás, az örökös széthúzás, a faj elleni gyűlölet. Ahogyan évszázadokon keresztül volt a magyar történelemben. Talán igaza van Adynak: „nekünk *tényleg* mindig Mohács kell?”*

* Lektorálta: Bonani Tamás-Tarr Melinda Dr.

Ezt a javított változatot a szerző jóváhagyásával publikáljuk.

KÖNYVISMERTETÉS

Plivelic Iván **AZ ÉN FORRADALMAM** 1956 Budapest - Itália

Este Edition, Ferrara 2006, pp. 296,
€ 15,00

Ez a könyv egy 1956-os fiatal magyar forradalmár rendkívüli tanúsága. Köszönet a szerzőnek azért, hogy a forradalom 50. évfordulójára megjelenhette ezt

a könyvét, ami hiánypótló is egyben.

E könyvben olvasott visszaemlékezésekből hiteles képet kapunk a budapesti harcok helyszínének egyikéről, ahol az ifjú katona, Plivelic Iván harcolt. Egyszerű, közvetlen szavakkal meséli el az eseményeket 30-40 év távlatából emlékeinek legmélyebb zúgából felidézve. A könyv tulajdonképpen 17 esztendeig lappangott a szerzőben, míg végre most összeállt az egész.

A forradalmáról tanúskodik és arról, hogy miként akart megváltozni, hogyan tudott egy más emberré válni. Egy olyan forradalomról is szól, amely fontosabb a fegyveres küzdelménél.

Saját szándéka ellenére lett forradalmár 1956-ban, ő, aki mindig békés és politikától mentes volt, erről így emlékezik: *«...egyszer csak nálam sokkal magasabb szintű és számomra nemigen érthető dolgokban találtam magam. Magukkal ragadtak az események, majd ennek sodrában hamarosan én is résztvevőjük lettem és végül is tevékenységemet az egyik főszereplőként fejeztem be.»*

A szerző az előszóban felhívja az olvasók figyelmét, hogy ez a könyv olyan publikálatlan, ismeretlen történetet tartalmaz, amely néhány bátor fiatalról szól, akik 1956. novemberében öt napig ellenálltak a szovjet hadseregnek megakadályozva számukra az egyik főútvonal használatát. Ezek a fiatalok november negyediké és nyolcadika között jelentékeny kárt okoztak az elnyomóknak Pestszentlőrincen, az Üllői út mentén, amíg a halál véget nem vetett ennek a

heroikus ellenállásnak. Eddigi tudomásunk szerint az 1956-os budapesti harcok ezen része mind a mai napig sehol nem jelent meg nyomtatásban.

Plivelic Iván közli velünk olvasókkal, hogy valószínű egyike azon túlélőknek, talán csak az egyetlen, aki egyáltalán képes még leírni, hogy milyen véres események is történtek a kis csoportjával, amely megtisztelte azzal, hogy a vezetőjének választotta. Akkori bajtársai emlékére írta le a küzdelmeiket, élményeiket, pontosan, úgy, ahogyan lefolytak, semmit nem vett el belőle, semmit nem tett hozzá a megtörtént valósághoz.

Ez az írás nem tanulmány a forradalomról, hiszen arról számos más igen jó munka jelent meg, hanem a személyes története, egy fiatalemberé, aki «alulról», a nép soraiból látta és élte át a forradalmi eseményeket. Legalábbis így hitte, amíg fel nem fedezte, Horváth Miklós 1956 *Hadikrónikája* c. könyvét, amelyben - 17 sorban - megemlíti Plivelic Iván esetét az alábbiakat írván:

«A XVIII. kerületben — Pestszentlőrincen — november 4-e után több helyen támadást intéztek a szovjet csapatok ellen. A rendőrség tagjai elhagyták az épületet, a felkelők és a lakosság a rendőrség fegyvereit széthordták. A Béke téren november 4-én nemzetőrök és katonák vegyesen Szántó Farkas Béla főhadnagy, a közeli légvédelmi alakulat tisztje segítségével, majd irányításával a szovjet csapatok bejutásának megakadályozása céljából két légvédelmi löveget helyeztek tüzelőállásba. Erről a helyről tüzet nyitottak egy repülőre, illetve több lövést adtak le földi célokra is. A két lövegre mért erős tűzcsapás miatt november 5-én a közeli temetőbe vonultak vissza. Szántó Béla főhadnagy ezen a helyen is a parancsnokságot átvette, helyettese Forró András főhadnagy lett. A löveggel november 6-án légi célra tüzeltek, november 7-én a szovjet harckocsikkal folytattak tűzharcot. Ezt követően a lövegekkel az iparvasút mellett új tüzelőállásba települtek át. Ezen a helyen a kezelők egy szovjet tehergépkocsit kilőttek. A menekülő szovjet katonákat, a foglyokat a Bókai János iskolába kísérték, ahol Szántó főhadnagynak átadták őket. A szovjet katonák további sorsa ismeretlen. Később Budapest felől szovjet harckocsik érkeztek, amelyekre a lövegből tüzet nyitottak. A szovjet harckocsik visszalöttek. Forró főhadnagy megsérült két felkelő az életét vesztette.» (1104 HL.BKB. B. IV. 056/1958. Szántó Béla fhdgy. és tsai)

A fenti megállapításokkal kapcsolatban az alábbiakban cáfol meg néhányat:

«Lehet, hogy Szántó főhadnagy igazában jelen volt a helyszínen, de én abszolút nem emlékszem, hogy ő vagy más tiszt engem vezényelt volna. Nem emlékszem Kiss L. Margitra sem, mint ahogyan az a tárgyalás soraiból olvasható a nálam lévő fénymásolaton. Ugyanakkor igazán meglepő, hogy a többtized tanú és vádlottak közül egy sem említ engem. Az is olvasható lesz majd soraimból, hogy a történész által említettekhez képest, mi sokkal több harci feladatot végeztünk el.

Szántó Farkas Bélából mindenáron bűnbakot akartak formálni. Jó része a neki tulajdonított cselekedeteknek az én művem volt; mint például, az emelkedés mögött rejtelkedő oroszok feje fölé lőni, és én kiáltottam "az oroszok, az oroszok", majd biztosan hozzátéve, míg az ágyún ültem "lőjtek". Én adtam ki a tüzet elsőnek az orosz teherautóra s csak aztán tüzelt az út másik oldalán levő lövegünk. Én voltam már aznap a megválasztott vezető, amikor elfogtuk a két katonát.

Súlyos hibákról olvashatunk a tárgyalás jegyzeteiből, miszerint csak egy tank lőtt volna ránk az utolsó összecsapásnál. Tutsch József, (egy más, általam ismert tárgyaláson) megerősíti emlékemet, hogy 6 tank jött ellenünk. Itt Horváthnak igaza van a számat illetően, de hetedikére teszi azt, mi nyolcadikán történt. Az ágyúkat mi katonák vontattuk ki a Béke térre és nem a civilek. Abszolút érthetetlenül hallgatnak a tárgyaláson a rengeteg halottról a pékség előtt, mikor az oroszok odalóttek. (Talán akarattal?) Múlt nyáron véletlenül megismertem egy szemtanút, aki megerősítette leírásomat. Nincs tudomásom két felrobbant tankról (csak megsérültekről), vagy óriási nagy ágyúkról, mint ahogyan állítja egy előkerült forradalmár. Szerintem más helyen látta őket.

Végeredményben megfosztanak engem azon hazafias cselekedetektől, melyekkel joggal díszíthetem magamat. A napokban is kitüntettek két honfitársat, mint a „Haza hőseit”.

Nem csak kivégezték a szerencsétlen Szántó főhadnagyot, ami visszavonhatatlan, de sokkal rosszabb, hogy senki se tud róla! Szántót 1989-ben rehabilitálták, de nem az emléké: ott sárgul a Hadtörténeti Múzeum alagsorában egy elfelejtett tárgyalás soraiban. Ha nem megyek el én kibányászni, valószínűleg a Nemzet sohase tudott volna hősiességéről és érdemtelen haláláról. Miként ölték meg, mennyire kínozták, nem derül ki a papírokból, és ha nem igyekszünk azokat nyilvánosságra hozni, néhány évtized után csupán por marad, és senki se tud róla.

Jellemző a mai helyzetre, hogy úgy Szántó, mint én, hiányzunk az 56-os Intézet honlapjáról, pedig ennek kellene a forradalmárokkal foglalkozni. Nyilvánvalóan számukra csak "bizonyos típusú" forradalmárok érdemlik meg ezt a megtisztelést, ami egy fillérbe se kerülne. **De hát az igazi rehabilitáció Magyarországon még a jövő titka.**

Igazán elérkezett az ideje, hogy közel negyven évi emésztés után megírjam emlékeimet! [...]

[...] Amint múlik az idő, mindinkább érzem mennyire becsaptak minket, avagy folytatják a becsapásnak tűnő kijelentéseket: ha Eisenhower tényleg nem akart katonailag beavatkozni mellettünk, akkor mi célra gyűjtötte össze Idegen Légizóban azt az ötezer fiatal magyart? És abszolút szükséges volt Bohlen nagykövetet azzal az üzenettel küldeni a szovjetekhez, hogy „Az Egyesült Államok nem nézik jó szemmel azt az országot amely nem barátja a Szovjetunióknak?”* [*N.d.R. Hivatkozás Pongrátz Gergely *Corvin* köz c. könyvére, p. 21- 23] Míg az amerikaiak csak az izmos fiatalokat akarták

bevándoroltatni, addig a szegény Slezák Lajos professzort még 1959-ig hagyták sanyarogni a Pontecagnanó-i menekült táborban. Ugyanakkor hízelegtek az értelmiségieknek, engem egész 1963. elejéig zsebpénzeltek csak azért, hogy maradjak a bevándorlási listán. Otthon is mintha folytatnák az emlékhamisítást: Győrkei Jenő, az orosz támadás vezetőjének Malasenkó tábornoknak „munkatársa” és Horváth Miklós *Szovjet katonai Intervenció 1956* könyvükben kifejezetten lecsökkentik a veszteségeket. Szerintük Budapesten mindössze 2000 halott lett volna, ellentétben mindazzal, amit eddig több helyről tudtunk: 25 ezertől kezdve van aki 60 ezret is tudósít. Még nevetségesebbek az orosz veszteségek. Litván már 2600 halottról ír, meg 14 harckocsiról és önjáró rohamlövegről, 9 páncélozott szállító járműről, 13 lövegről, 4 BM-13 sorozatvetőről, 6 légvédelmi ágyúról, 45 golyószóróról, 31 gépkocsiról, 5 motorkerékpárról. Cser Ferenc barátom csupán egy utcában többet látott kiégett tankokból. Ezzel igyekeznek lekicsinyíteni a Forradalom jelentőségét és az áldozatokat. Az 50.000 tönkretett lakást sem említik. [...]»

Így indítja «*Előszavát*»-t a szerző és lépésről lépésre elénk tárulnak az általa és a kis csoportja által átélt pestszentlőrinci forró forradalmi napok. A leírt forradalmi eseményeket térképpel, korabeli fényképekkel, iratokkal illusztrálja, valamint a fejezeteket értékes lábjegyzetekkel látja el.

A szinte naplószerű visszaemlékezés nyelvezete egyszerű, katonai és köznyelvi szlenggel fűszerezve.

Pdf. és htm. formában megtalálható már az interneten, stilisztikai és nyelvi korrekciók nélkül, imitt-amott magyartalan mondatszerkezetekkel, bent maradt helyesírási hibákkal, amelyeket jeleztem Cser Ferenc úrnak, aki átnézte a kéziratot, de csak a szerző által üzenete a jóindulatú javítóknak (!), hogy vannak szóhasználatok, vannak kifejezések, amelyeket az MTA helyesírási szótára nem támogat, mégis a köznyelv használja azokat. Ezeket nem javította ki, megtartotta, mert azok a szerző nyelvéhez tartoznak, azok a személyiségének részei. Csak a nyilvánvalóan félreírt szavakat javította, s azért nem korrigálta a nyelvi és stilisztikai hibákat, mert ezzel a szerzőt hamisította volna meg. Bár nem értek vele egyet teljesen, de tiszteletben tartom érvelését. Olvasóink szíves figyelmébe ajánlom – mindezen hibák ellenére, mert értékén mit sem csorbít - ezt a hiánypótló, fontos dokumentumértékű beszámolót az 1956-os forradalomról, amelyet igazán érdemes elolvasni és elgondolkozni rajta:

Pdf.-változat: <http://www.nemenyi.org/konyvtar/01-AZENFORR/refined/01-AZENFORR.pdf> (3 MB)..

Htm.-változat: <http://www.nemenyi.org/konyvtar/01-AZENFORR/refined/01-AZENFORR.doc> (18 MB).

Itt a *Próza* rovatban viszont a szerző hozzájárulásával az általam lektorált «*Intermezó*»-változatot közöljük.

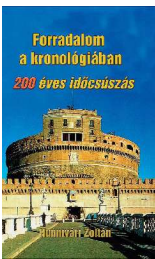

Plivelic Iván a múlt évi októberi könyvbemutatóján, ahol félhomályban kommentálja a könyvében leírt és az írásvetítőn is illusztrált eseményeket. (Foto © O.L.F.A.)

Dr. Plivelic Iván 1935. január 19-én született Budapesten. Magyar, olasz, horvát és német felmenőinek köszönhetően mitteleurópainak vallja magát. 1954-ben szerezte meg a vegyésztechnikai középiskolai bizonyítványát, 1945-ben a gyógyszeriparban dolgozott az 1955-ös kötelező katonai behívójáig. A forradalom október 23-i kitörésekor a pestszentlőrinci 2960. ezred léghárító kaszárnyájában tartózkodott. Akkor már három hónapja gyakorolta az ezredirónoki szakmát, Budapest keleti oldalán félkörben 9 léghárító ütegbe szétosztott kb. 1100 katonát adminisztrált. A könyvében leírt öt napos reménytelen harc után, amikor kénytelenek voltak elhagyni a harcteret, szerencsésen hazajutott és november 27-én sikerült Ausztriába szöknie. A menekülés két és fél napig tartott. Onnan Olaszországba érkezett, s végleg Ferrarában állapodott meg. Itt a Ferrarai Tudományegyetem Vegyész karán vegyészmérnöki doktori diplomát szerzett, majd a Montecatini Kutatóközpontban, Montedisonban és az Enichemben kutatóként dolgozott, s végül megszerezte a *tudós* fokozatot is. 1963-ban Lisetta Magri tanárnőt vette feleségül, aki két gyermeket ajándékozott nekik: Vanessa bölcsészdoktor, Davide építészdoktor. Plivelic Iván januárban, lányának köszönhetően boldog nagypapa lett.

1993-ban vonult nyugdíjba és azóta a szépirodalomnak is szenteli idejét, több elismerésben is részesült, mint pl. a legfrissebb díjakban: 2002-ben az «Emigránsok» irodalmi díj második, a «San Mauro» díjnak pedig első helyezettje lett. Említésre méltó a «Muzsika» folyóiratba írt cikke Bartók «Kékszakállú herceg várá»-ról. Övé e Bartók-opera librettójának hivatalos olasz nyelvű fordítása is, amelyet Ferrarában és Milánóban is előadtak.

B. Tamás-Tarr Melinda

Hunnivári Zoltán — Bécs (A) FORRADALOM A KRONOLÓGIÁBAN – A 200 ÉVES IDŐCSÚSZÁS

III. Ince pápa [1198-1216] világraszóló műve – az átállított megreformált római katolikus időszámítás – talán nem éri meg a 801 éves születésnapját.

Ugyanis majdnem minden nyomát eltüntették az i.sz. 1206-os évhez köthető intézkedésnek.

Az akadémikus tudomány fáradságos munkájával összerakott „tudományos kronológiánk” múltba visszavetítő varázstükre, egyetlen kalapácsütéstől – a

81

Hungár naptár – mozaikdarabjaira hullott szét.

A sors különös, véletlen egybeeséseinek köszönhetően született meg 2002-ben a Hungár naptár, amely az óta, kíméletlen határozottsággal menetel előre, és könyörtelenül dózerolja el az akadémikus tudományosság szerint szent és sérthetetlen idővetésünk pongyolaságait.

Amikor 2002-ben kiderült a turpisság, hogy a Julián naptár kezdete nem i.e. 45-re teendő, hanem 200 évvel későbbre, még nem látszott, hogy ki volt a naptár átállítója, és azt mikor követték el.

Mint ahogy az sem, hogy mikorra tehető az a fantom időszak, amelyet sosem volt történelemmel töltöttek fel.

Ebben a kis könyvben az eddig napvilágra került bizonyítékokkal ismerkedhet meg az olvasó, a könyv terjedelmének megfelelően rövidített formában.

Akinek nincsenek asztronómiai, asztrofizikai ismeretei, azok kicsit nehéz helyzetben kerülnek a könnyebb érthetőség szempontjából, mert a könyvben nincsenek ezekkel kapcsolatos alapismeretek, a szerző feltételezi ilyen ismereteit.

Íme néhány példa az időszámítási dátumok megváltozását illetően:

**I.sz. 153. év, [Hagy. i.e. 46. vagy BC 46, a.u.c. 708]
I.sz. 154. év, [Hagy. i.e. 45 vagy BC 45, a.u.c. 709]
I. sz. 155. év, [Hagy. i.e. 44 vagy BC 44, a.u.c. 710]
I.sz. 156. év [Hagy. i.e. 43 vagy BC 43, a.u.c. 711]
I.sz. 164. év [Hagy. i.e. 35 vagy BC 35, a.u.c. 719]
I.sz. 168. év [Hagy. i.e. 31 vagy BC 31, a.u.c. 723]
I.sz. 194. év. [Hagy. i.e. 5 vagy BC 5, a.u.c. 749]
I.sz. 195. év. [Hagy. i.e. 4 vagy BC 4, a.u.c. 750]
I.sz. 197. év [Hagy. i.e. 2 vagy BC 2, a.u.c. 752]
(Ld. 26-27.old)**

Folyamatban a könyv angol, olasz és orosz nyelvű megvalósítása.

Néhány korábbi visszhang:

«Hunnivári Zoltán helyteleníti Illigtól, hogy pontosan meg is mondja a hamis kor időtartamát, sőt évszámokkal határolja be azokat. Szerinte ma még nem határozható meg pontosan, mettől meddig tartott a történelmet szennyező csalások kora, de hogy valamennyi biztosan létezik, az kétségtelen. Hunnivári jelentősen túllép Illig hamisítási korszakain, mert más, szintén szent tehénként tisztelt kor maszatot hagyatékába gázol bele. Hunnivári azt a nézetet képviseli, hogy Tacitus művei a XV. századi humanista, Poggio Bracciolini kezén keletkeztek, de Jordanes sem írt semmit, - mivelhogy nem is létezett - mert az V. Miklós pápa környezetében élők írták meg a Getica-t szintén humanista szellemben. Sőt, Vatikán antik könyvtárát is Miklós pápa idején alapították volna, így ebből az időből származna a temérdek antik leírás tetemes része. Most kezd kicsit sok lenni a baj. Aki eddig Tacitusra, Jordanesre és még másokra is hivatkozott, elgondolkodhat, megbízható forrásra hivatkozott-e? Aki ezt tette, birtok módjára bement az erdőbe? Édes Istenem, tavaly kétszer hivatkoztam Liviusra, mi lesz most velem - kiáltanak fel a történészek világszerte. Ennyire

tudatlan lennék, hogy ilyen nemlétezőktől is idéztem valamit? [...]

[...] Heribert Illig, Hunnivári Zoltán és jómagam erre már korábban rájöttünk. Illiget ismerjük. Hunnivári a pesti csillagászok segítségével szikár oldalak tucatjain számolja a napfogyatkozások idejét percre pontosan, magam most éppen a zalai régészeti lelőhelyek és a zalai Tamana helynevek közötti korrelációs vagy statisztikailag megalapozott viszony meghatározásával vagyok lefoglalva jó ideje. Akaratomtól függetlenül is matematikai módszerekkel igyekszem valami használható adatot kihámozni a múltból, mert másra nem számíthatok. Derék hamisítók ténykedése miatt örökre elvesztettük a jó királyfiakról és királyleányokról szóló meséket, a lelkesítő győzelmeket és a felemelő szellemű vezéreket. Valami megváltozott bizonyosan. A jó ezer évvel ezelőtt elásott aknák most robbannak fel történettudományunkban. Ennek következtében megcsappan a hit, a történetírásba vetett hit az emberekben.» [Mesterházy Zsolt; Forrás: http://ttt.atw.hu/Adatbazis/Cikkek/Hamis_kozepkor/A%20kitalalt%20bajor%20kozepkor.htm]

«Bevallottan Illig könyvének hatására megszületett az első magyar nyelvű könyv ebben a témakörben: Hunnivári Zoltán *Hungár naptár* című munkája. Alcíme: Jézus Krisztus Kr. után 194-ben született. A szerző a naptárakat csillagászati számológépes programokkal fogja vallatóra, s végkövetkeztetése egybecseng a német úttörő eredményével: időszámításunkban 200 évvel nem tudunk elszámolni. Hunnivári módszere "pofonegyszerű". Mivel csillagászatilag minden naptári évnek saját karaktere van, nincs más dolgunk, mint egy egyszerű csillagászati-matematikai programmal visszafelé számolni, s olyanféle meglepő következtetésekre jutunk, hogy Julius Caesar 1845 évvel ezelőtt még élt, s Jézus is kétszáz évvel az után született, hogy elkezdjük születésétől az éveket számolni. Rendkívül világos, meggyőző a stílusa, szemléltető ábrái, táblázatai segítenek az eligazításban, kicsit naptár- és időszámítás-szakértővé képzi ki magát, aki hajlandó ezeken is végigrágni magát.

Egy hibát azonban mindenképpen föl kell rónunk a könyvnek. Olyan, mintha két könyvből lenne összegyúrva, eléggé szervesen. A szemléletesen érvelő fejezetek elé beékelődik egy, a trianoni döntést kommentáló eseménysor, amiből kiderül, amit amúgy is tudunk, történetesen az, hogy mekkora igazságtalanság sújtotta a hungár (!) népet, s ezt a nagyvilágnak is tudnia kell. A mindvégig logikus okfejtésbe is becsúsznak oda nem illő minősítések, kifejezések, természetesen az akadémikus tudomány képviselői, a finnugor nyelvészeti professzorai, az apáról-fiúra szálló kézikönyv-szerkesztői sáncok és hadállások bírálataként. Nem tesz ez jót a műnek, az indulatok lapjain való megnyilvánulása, bármennyire is fáj saját mellőzöttségünk, kicsinyesség, néhol túlzóvá teszi az esetleg jogos bírálatot. [...]» [*Krebsz János; Forrás: <http://www.hhrf.org/rmsz/03maj/03051722.HTM>]

A szerző más munkái:

Hungár Naptár – Jézus Krisztus Kr. u. 194-ben született/Calendario Ungarico – Gesù Cristo nacque nel 194 d.C./A.D. (magyar/ungherese):

<http://www.osservatorioletterario.net/hungarnaptar.pdf>

Hungár Naptár/Hungarian Calendar – A 200 év, amely megrendíti a világot/Calendario Ungarico – I 200 anni che scuotono il mondo (magyar-angol/ungherese-inglese):

<http://www.osservatorioletterario.net/200ev.pdf>

A fentiek könyvek megtalálhatók a ferrarai Ariostea Könyvtárban (Biblioteca Comunale Ariostes).

Link:

Forradalom a kronológiában.../Una rivoluzione nella cronologia (magyar/ungherese):

<http://www.osservatorioletterario.net/forradalom.pdf>

Hibajavítás/Errata corrige (per pdf.):

37.old. felülről 9. sor/p. 37. 9[^] riga da sopra: „i.sz. 590. október 4.” helyett **„i.sz. 616. május 21.”**

87. old. alulról a 14. sor/p. 87, 14[^] riga da sotto : „i.sz. 1088” helyett **„i.sz. 1095.”**

89.old. a helyes cím/il titolo corretto: **„KI, MIKOR, HOL, MIÉRT ÉS HOGYAN ÁLLÍTOTTA ÁT NAPTÁRUNKAT?”**

93.old. utolsó sor/p. 93, ultima riga: „...az 1206-os év ténylegesen...” helyett **„az 1206-os év [A.D. 1016] ténylegesen...”**

96.old. alulról a 12. sor/p. 96, 12[^] riga da sotto: „...Martyrs...” helyett **„...Martyr...”**

98-99. old./pp. 98-99: „Hegyi Barbara” helyett **„Egedi Barbara”**

99.old. alulról a 8. sor/p. 99, 8[^] riga da sotto: „29 évvel, annak...” helyett **„29 évvel később, annak...”**

Illusztrált teljes cikk:

<http://www.osservatorioletterario.net/hunnivariforrkronolog.pdf>

B. Tamás-Tarr Melinda

ESSZÉ

«AZ APOSTOL» KAPCSÁN

Az egyik magyarországi irodalmi portálon örömmel fedeztem fel Petőfi «Az apostol» c. epikus költeményének megemlítését. Most csak "hangosan" elmélkedem...

Valóban napjainkban is aktuális érvénnyel bír!

Akár ma is megjelentethetné, ha élne. Elég lenne a szereplőket a megfelelő aktuális figurákkal felcserélni.

Ha nem tudnánk, hogy Petőfi sorairól van szó, bármelyik magyar költő írhatta volna napjainkban is:

«Sötét a város, ráfeküdt az éj.

Más tájakon kalandoz a hold,

S a csillagok behunyták

Arany szemeiket.

Olyan fekete a világ,

Mint a kibérlett lelkiismeret...»

Nézzünk csak körül kis hazánkban, vagy akár a nagyvilágban! Mi van most? Mi történik manapság? Ha csak a gazdasági problémákat nézzük..., mi vár

ránk ebben az új esztendőben?... Nem folytatom...
Belegondolni is rossz.
Hát nem aktuális az alábbi két sor sem? Dehogyan nem!
Lám:

«...Nagy itt, nagy itten a nyomor,
Alig hogy elfér e kicsiny szobában...»

Avagy az alábbiak:

«És mit tapasztalt nemsokára?
Hogy nemzete, hogy a világ
Még mélyebben van meggörbedve, mint
Tíz év előtt, midőn ő szót emelt;
Az emberméltóság naponta törpül.
És a zsarnokság óriáskodik.»

Szinte beleborsózik a hátam, amint olvasom ezen sorokat is. Hát nem jellemzők napjainkra, korunkra?!

Hadd idézek még, szinte ráillik a közelmúltunkra és napjainkra is:

«Szegény haza, fiaidat
Hasztalanul hívogatod:
Az egyik rész gaz áruló,
A másik rész földönfutó.

Bakonyerdő sötétsége
Zsiványoknak volt a fészke,
De most benne űzött vadak
Laknak, igaz hazafiak...»

A hivatalos irodalomtudomány lenézte, háttérbeszorította ezt az elbeszélő költeményét. Egy kolosszális tévedés volt, hiszen ez úttörő remekműve Petőfinek! Ez az utolsó befejezett nagyepikai alkotása, ebben mutatkozik meg a forradalmi költő teljes érettsége.

Sajnálatos, hogy ezen művének megítélésében az irodalomtudomány sokáig melléfogott, tévedett, egy bizonyos konzervativizmusnak és osztályelfogultságnak köszönhetően nem lehetett megérteni, nem lehetett érdeme szerint méltányolni. Neves, jelentékeny tudósok elvesztették higgadtságukat és pamfletista modorban kigúnyolták e főművet, főhősére ráhúzták az "erkölcsi bénaságban", azaz forradalmiságban szenvedés diagnózisát.

A műben érzékelhető politikai vívódás és vallomás, az érzelmek, a szenvedélyek alkotják ezen epikai költemény vívmányait. Szilveszter alakja arra szolgál, hogy kívülről vehesse szemügyre a sorsot. Felmerül bennem a kérdés: miért nem próbálkozott e mű kiadatásával? Az az érzésem, hogy ezt az elbeszélő költeményt önmagának írta a költő, nem az olvasó közönségnek, aki talán meg sem értette volna, hiszen, ha jól belegondolunk Petőfi koránál több korszakkal előresietett. Talán éppen ezért.

Még ha egy letűnt világ is tárul eléink verses epikaiban, akkor sem fog rajtuk az idő, s a figyelmes olvasó észreveszi, hogy az utána következő korszakokra is ráillik, hiszen csak a szereplők, azoknak neveik

változnak. Pl. «Az Apostol» befejező strófái is, ezek szereplője behelyettesíthető a későbbi századok országvezető egyéniségeivel:

«Gaz király volt Zsigmond király,
De nem volt gazabb társainál;
Csak neveik különbözök,
Mind egyformák lélekben ők.

Meddig tart még, beteg világ,
Meddig tart még a nyavalyád?
Király-fene rágja tested,
Agyonrág, ha ki nem metszed!»

Ezek után ki merné azt állítani, hogy Petőfi nem volt zseniális költő? Talán éppen ezért is volt az irodalomtudomány általi – a felső politikai hatalmasságok által irányított – mellőzöttsége, kirekesztése?...

B.Tamás-Tarr Melinda

AZ ETRUSZKOKRÓL ÉS ÍRÁSUKRÓL **«Valóban etruszk írás?» A toszkánok mégsem** **leszármazottaik?** **III.**

(Az «Osservatorio Letterario» 47/48, 49/50, 51/52. számaiban publikált cikkeim és a «Testvérműzsák» portálon megjelent írásaim alapján összefoglaló kivonat)*

Tisztelt Olvasóim, mivel folyóiratunk terjedelme nem engedi meg, ezért az eddig megjelent olasz cikkeim szintézisét nyújtom át Önöknek, ezen írásomban. A cikk végén olvashatók az internetcímek, ahol az olasz nyelvű cikkeim magyar nyelvű, fordításai ill. bővített változatai olvashatók.

Az «Osservatorio Letterario» 47/48. számában Mario Alinei nyelvészprofesszor és én közöttem lezajlott levelezés publikálása jóvoltából olvasható volt – magyarul is – néhány magyar visszhang is a hazánkban megjelenő «Ósi kapocs» (a mű eredeti címe: «Etrusco: una forma arcaica di ungherese») c. könyve kapcsán. Meg kell jegyeznem, hogy a magyar fordítás sajnos sok helyen pontatlan, egyenesen téves értelmezésű, sőt mi több, az eredetihez viszonyítva jelentős mennyiségű szövegrészek is hiányoznak! Sajnos mindez téves következtetések, félreértések forrása lehet. Ez a kötet – mint ahogy már említettem a cikkemben – Kiss Dénes hosszú recenziójával zárul. Ebben téves megállapításokat tesz (ld. 490. old. 6-10. sor), amely erősen vitatott lehet: arról a szövegrészről van szó, ahol a szóeleji hangsúly okát ismerteti; ezt a tényt a kilégzés energiájával magyarázza.

Az «Osservatorio Letterario» alighogy publikálta ezt a levelezést, az etruszk írás megfejtésével kapcsolatban szerkesztőségünkbe érkezett az egyik magyar etruszkológus kutató, **Bodnár Erika** levele, amelyben javasolta a „magyar kulcsban” való olvasatot, de Alinei professzortól eltérő megfejtéssel. Az eredmény nagyon meglepő, hogy szinte megdönti az eddigi elfogadott – esetleg már túl is haladott – megoldásokat az etruszk rejtéllyel kapcsolatban. Az ő

megoldását olvasva úgy tűnik, hogy túllép Alinei professzor megállapításain.

Bodnár Erika az «Körtéfa» c. könyvének «Etruszkok» c. fejezetében, valamint az «Az etruszk-magyar aranylemezek titka» c. könyvében többek között a perugiai határkő szövegét tárgyalja sok más etruszk szöveggel egyetemben. Az eddigi megfigyelésekkel ellentétben Bodnár Erika szerint egy tipikus magyar ballada szövege lenne.

Miről szól a ballada? Bodnár Erika így foglalja össze:

«Egy gazdáról, aki felbőszülve megöl egy védtelen, árva leányt az erdőben. Tél van, amolyan lucskos, ködös, a gazda éppen fát vág. Meglátja a lányt, és minden ok nélkül, csupán rossz kedvéből üldözni kezdi. Üti-veri a gyeplőszárral, mígnem a leány fennakad a lovas kocsi fékjén, a kerekek alá kerül, és meghal. Közben a gyeplőszár legszívesebben elmenekülne, és mentené a leányt is. A gazda a halott lány leszakadt lábát feldobja egy faágra, ahol az fűzfaággá válik, és a fűzfa tövében fiatal fűz nő. A gyeplőszár azonban bosszút forral, és a ballada végén egy fűzfaseprű közreműködésével – amely nem más, mint a lány szelleme – megöli és a mocsárba dobja gazdáját.» Ezek után hozzáteszi: «Azt gondolom, nem kétséges, hogy ez a szöveg bizony magyar... A perugiai határkővön található **etruszk szöveg** ugyanis nem más, mint egy **magyar népballada** (szerk.: ld. az eredeti cikk magyar nyelvű bővített változatában: <http://xoomer.virgilio.it/bellelettere2/perugiaihatarko.pdf>), magyar nyelven, megáldván annak minden stílusjegyével. Ballada: „Drámai menetű, rendszerint tragikus tárgyú, szaggatott, homályos előadású rövid elbeszélő költemény.” (Magyar Értelmező Kéziszótár) Mit jelent mindez?

Azt jelenti, hogy

ETRUSZK ÍRÁS=MAGYAR ÍRÁS

ETRUSZK NYELV=MAGYAR NYELV

ETRUSZK NÉP=MAGYAR NÉP

Az a nép, amelyet a történészek etruszknak tartanak, magyarul írt, és magyarul is beszélt.

Majdnem háromezer év távlatából, mi, mai magyarok még mindig tökéletesen értjük a nyelvüket, amely úgy hangzik a számunkra, mintha valamelyik ízes tájszólásunkat hallgatnánk.

Ráadásul a perugiai határkővön éppen egy népballadát olvashatunk, a népballadák pedig magyar népköltészetünk igen ősi ágát képviselik. (Kőmíves Kelemen, Kádár Kata stb.)

Ily módon persze némileg módosul a magyar történelem. Az etruszkok ugyanis **Európa első civilizált**, igen magas kultúrával rendelkező, 12 városállamból álló laza szövetségét alkották. Magas szintű művészettel, építészettel, és mint az előzőekből kiderült, költészettel rendelkeztek. [...]

Míg ezen cikkem első és olasz változatán dolgoztam az előbbiekkal kapcsolatban az alábbi gondolatok,

kétélyek jutottak eszembe, amelyeket elküldtem a szerzőnek:

Először arra gondoltam, hogy a **fék** szó téves. A ballada prózai parafrázálásában olvasottak alapján: «Üti-veri a gyeplőszárral, mígnem a leány **fennakad a lovaskocsi fékjén**», hiába kutattam az etruszk szekerek, kocsik minden fajtája és a magyar lovas fogatok fajtái után, amiken semmiféle féket nem találtam. Amiről a magyar fogathajtás tud, magyar lelemény: fogathajtó versenyeken a kocsikba lábféket szereltek be kb. a 70-es években. Ennek segítségével aratták sikereiket a magyar világ bajnok fogathajtók, Bárdos György és társai, illetve utódai. Korábban egyfajta fék volt, de az is 20. századi: a terhet húzó lovaskocsikon városokban volt olyan, egyik kereket rögzítő, kurbilszerű eszköz, amelyik meggátolta, hogy a városi forgalomtól megijedő lovak kárt tegyenek a szállítmányban, a kocsiban, vagy másokban. Nézetem szerint a szövegben a lovaskocsi-féket el kellene hagyni.

Azzal győztem meg magam, hogy a balladában említett gyeplő fékként is értelmezhető, hiszen **fék**nek nevezte vagy nevezhette a kocsihajtó a ló irányítására használt eszközt (ahogyan az a szövegben is előfordul), a kantárt vagy gyeplőt a fékezésre és irányításra használt zablához kapcsolják. Tehát szerintem erre vonatkozik a magyar ABC szerinti olvasatú etruszk (etruszk=magyar) feliratban írt **fék**. A fék = zabla. A középmagyar nyelvben még zabola. (Ennek maradványai mindmáig megtalálhatók.)

A fék tehát lehet a zabla, de a kötőfék nem is lehet a lovakon hajtásuk közben, csak ha kikötik őket valahova. Azért kötőfék a neve, és engem látszik igazolni, hogy a csavargó hajlamú lovat ezzel az eszközzel **zabolázzák** meg, amikor pihentetik.

Min akadhatott fenn? Nem arról van-e szó, hogy a lány egyszerűen a kerekek alá került? (Hogy minek következtében, nem ide tartozik, az a szövegben adott.) De ha a gazda nem a lovaskocsival hajkurászta a lányt, akkor hogyan üthette-verhette őt a gyeplővel? Ha a lovaskocsi, szekér állt volna, hogyan eshetett a kerekek alá a lány úgy, hogy szörnyethal?

A kocsihajtó halála számomra egyértelműnek tűnik: hiába akarta **megfékezni a lovakat** (nem a kocsit), azokba „bele bűjt az ördög”, azaz fékezhetetlenné váltak, mint a végzet, és így rohantak saját vesztükbe, és így halt meg gazdájuk is.

A „balfasz” kifejezéssel kapcsolatban az alábbiakról van tudomásom. A szöveg keletkezése után sok évszázaddal keletkezett NADRÁG nevű férfiviselet **bal** szárába csüngő testrészeiről, illetve az azzal való gyalázásról van szó. A 20. században kezdték bővebbre szabni a bal nadrágszárat, hogy a pakk beférjen. Korábban középen, egyesek, főleg huszárok, viselték e szervet külön, felhívó szándékkal, nem ritkán túlszabott, kitömött tasakban a nadrágjuk elején középen. Azóta van „balfasz”, amióta baloldalon viseli az ember, és azóta szoknak le erről a kifejezésről, amióta a sportosnak vélt, szár nélküli alsógatyákban ismét középen, hasra feszítve szokták viselni, különösen ahogy a 70-es, 80-as években a szűk nadrágok divatja idején viselték.

A fentiekre az alábbi választ kaptam:

«Ha bárhol talál jobb megoldást, örülök neki. Tökéletes megfejtésünk csupán akkor lehetne, ha valahol meglelnénk ennek a balladának még létező változatát a magyar balladák között. Én folyamatosan keresem, de még nem találtam meg. A másik lehetőség megkérdezni egy etruszk honpolgárt, amihez már csak egy időgép hiányzik.

Olyan fékről tudok, amelyet kerékkötőnek hívtak. Több változata ismert. Az egyik változat kötélből volt, és a kötelet kötötték valamilyen módon a kerékhez, hogy ne tudjon forogni. Ebbe nyugodtan beleakadhatott valaki, de úgy emlékszem, a féket én is kötőféknek írtam a ballada alatti magyarázatban.

A másik vitatott szó nekem is sok fejtörést okozott. Így van leírva: PRVSZ, és a hangugratás törvénye miatt mély magánhangzókat kell beleolvasni. (A, Á, O, Ó, vagy U, Ü)

Lehetőségek: parvasz, parvasz, pravasz, provosz, porovosz, porvosz, stb. Mindegyiket végigpróbáltam, de semmi jobb nem jutott eszembe.

A megfejtés a mondat elejéből következően biztosan nem kedveskedés, hanem valamilyen sértés lehet.

Talán lehetne pár vasz?»

Menet közben egyre lázasabban kerestem anyagokat a problémakör vizsgálatát illetően, így találtam **Benedekfy Buró Ágnes** nevére, aki «Megoldódhat-e az etruszk rejtély?» c. tanulmányában többek között az alábbiakat írja:

«Az etruszk írással (mely egyértelműen rovásírás) kapcsolatosan az általános vélemény az, hogy kitűnően olvasható, de megértésével gondok vannak. Az etruszkológia atyja, **Massimo Pallottino** szerint az etruszk feliratok nagy részét azok az állandó kifejezések képviselik, amelyek tele vannak istennevekkel és személynevekkel, valódi mondanivalójuk nincsen.

A mai elfogadott etruszk szövegolvasatok alapja egy korai "görög" ábécé (az euboiai), amelyet az etruszkok a mai tudományos vélekedés szerint a görögöktől vettek át a Kr.e. VII. században. E korai görög jelekből kialakult etruszk jelrendszer adta az alapját az egyéb itáliai népek írásjeleinek (oszk, venét), valamint ebből fejlődött ki a latin ábécé jelrendszere.

A széles körben elfogadott etruszk ábécében nem szerepel az "o" hang. Az "o" hang hiányával kapcsolatosan elmondható, hogy az ősi szanszkrit nyelvben, mely elvileg minden indoeurópai nyelv alapja, csak három magánhangzót, az "a"-t, az "i"-t és az "u"-t különböztették el a nyelvészek, így kézenfekvő volt, hogy az etruszk is ehhez hasonló magánhangzókészlettel rendelkezhetett.

Mauro Cristofani felhívja a figyelmet arra, hogy az etruszk ábécé jel-hang megfeleltetése nem a valós fonológiai értékeken, hanem megegyezésen alapul.

A görögöktől való átvétel-elméletben rejlik egy-két ellentmondás, mely írástörténeti szempontból nehezen oldható fel.

A legelső görög ábécével írt görögországi felirat, melyet Kr.e. 730-ra kelteznek, elvileg körülbelül

egyidős az első etruszk feliratokkal, ám a két írásmód már különbözik az írástörténeti kor meghatározásának szempontjából két igen lényeges kérdésben.

1. A görög és az etruszk feliratok írásiránya ellentétes: a görögök balról jobbra, az etruszkok (ez különösen a legkorábbi feliratok esetében törvényszerű) jobbról balra írtak, tehát az etruszk írás iránya megegyezik a székely-magyar rovásírás irányával. Az etruszkológusok a jelenséget azzal magyarázzák, hogy az etruszkok akkor vették át az ábécét és ezzel együtt az írás irányát, amikor a görögök még nem döntötték el, hogy melyik irányban írjanak.

2. A másik semmiképp sem elhanyagolható jellemzője a legkorábbi etruszk feliratoknak az írásjelek összerovásának jelensége. Az összerovás vagy ligatúra olyan rövidítési mód, amely kizárólag ragozó nyelvek esetében alkalmazható, így a székely-magyar rovásírás egyik fontos sajátossága.

A ligatúra alkalmazása az írás fejlettségének nagyon magas szintjét mutatja, hiszen az összerovások írásához, és főképp azok elolvasásához nagyon nagy gyakorlati tudásra van szükség. Az etruszk írás a századok során, az írás egyre szélesebb körben való elterjedésével fokozatosan veszít összerovó képességéből.

Nehezen képzelhető el, hogy az etruszkok, miután átvették az ábécét a görögöktől, gyorsan megfordították az írás irányát, és egy szempillantás alatt kitalálták, elterjesztették, megtanulták a jelek összerovásának és feloldásának mesterségét.

Maga Mauro Cristofani, aki szerint az etruszkok a görögöknek köszönhetik az írott kommunikáció lehetőségét is, azt állítja, hogy hihetetlen sebességgel terjedt el az írás Etrúria területén a Kr.e. VII. században.»

Benedekfy Buró Ágnes a hivatalos etruszk ábécé jel-hang megfeleltetéseit kis mértékben módosította. Így egy olyan ábécé jött létre, amely segítségével magyarul olvashatjuk az etruszk szövegek egy részét. Így olvasva a perugiai határkövi feliratát nemcsak az előző olasz Pittau olvasatától, de még Bodnár Erika olvasatától is eltér. Benedekfy Buró Ágnes felhívja a figyelmet, hogy az etruszk szövegek olvasásához ismernünk kell a székely-magyar rovásírás szabályait, rövidítési módjait, valamint mindig szem előtt kell tartanunk a nyelvfejlődés során fellépő törvényszerű hangzóátalakulásokat.

Az etruszk szövegek három fő csoportot alkotnak:

- edényfeliratok és borhymuszok,
- a karcolt bronztükrök feliratait,
- kőbe vésett, kőre festett dokumentumok (pl: sírfeliratok, stb.).»

Az ő olvasata szerint a szöveg nem más, mint a bűnbeesés története párbeszéd formájában (három szereplő: Isten, a Gonosz és a "bűnös" jól elkülöníthető), mesélővel. Benedekfy Buró Ágnes hangsúlyozza, hogy a szövegben a "bűnös" jelentése nem "vétkes", hiszen már akkor "bűnös", amikor még csak találkozik a kigyóval. A magyar dunántúli táltosok

hagyománya szerint a magyar ősvallás neve "BÜÜN" vallás, így érthető, hogy az etruszk szövegben a "bünös" pogány ősvallását jelent.

E szövegolvasatok alapján felvetődik benne a gondolat, hogy talán megoldódik az etruszk rejtély. «Itália területén körülbelül tizennégyezer felirat került már napvilágra, melyek bizonyára tartogatnak még számunkra érdekességeket és meglepetéseket. Etruszk feliratok kerültek elő Magyarországon az 1800-as évek elején (a "kecskeméti lemez"), a görögországi Lemnosz szigetén és Egyiptomban is (Liber Linteus). S mindez hogyan lehetséges? Reméljük, hogy ezt maguk az etruszk feliratok fogják nekünk a jövőben elmesélni» - ezekkel a gondolatokkal fejezi be az etruszk írásról szóló tanulmányát Benedekfy Buró Ágnes.

Itt szeretném emlékeztetni Olvasóimat **Piero Bernardini** «Etruszk, egy újra felfedezett nyelv» («L'etrusco una lingua ritrovata») c. könyvére (Mondadori, 1984): ebben a könyvben az etruszk szöveg szankszrit kulcsban való olvasását javasolja a szerző és valóban összefüggő, értelmes szövegekkel lehet így is találkozni. Vagy **Giovanni Feo** «Etruszk mítoszok, jelek és szimbólumok» (Stampa Alternativa, 2003) c. könyvre hívnám fel figyelmüket, amely viszont etruszk és baszk nyelvrokonságról szól.

Ezen a ponton óhatatlanul felmerül bennem a következő kérdés: Hogy lehet az, hogy az olasz etruszkológusok megfejtései – de még mai napig véglegesen meg nem oldottak – ennyire eltérnek Bodnár Erika, Benedekfy Buró Ágnes és más magyar megfejtésektől? Az olasz és magyar megfejtések eltéréseivel kapcsolatban az alábbi magyarázatot adta nekem Bodnár Erika, aki az ún. fiktív ábécére hivatkozott:

«Hogyan fejtették meg az etruszkológusok az eddigi feliratokat?

1. Feltételezték, hogy az etruszk ábécé a görög ábécéből ered, és a hasonló jeleket a görög ábécé hangjaival azonosították. Ily módon kaptak egy olvasható szöveget, amit senki nem értett, és a nyelvet, amely ily módon kialakult, senki nem beszélte, tehát nem is lehetett eldönteni, hogy a későbbi megfejtések helytállóak-e.

2. Azokból a szavakból, amelyeket kaptak, valamilyen módszerrel szótárakat hoztak létre. (Talán a görög vagy a latin szavakhoz való hasonlóság alapján?! Magam sem tudom, hogyan.)

3. A későbbi generációk a kitalált szótárak alapján dolgoztak és dolgoznak ma is.

4. Tanulmányok és könyvek sora született a kitalált nyelv alapján született megoldásokból, konferenciákon vitatták meg az „eredményeket”, a megfejtők komoly tudományos hírnévre tettek szert.

5. Mi lehet hát a hivatalos reakció arra, ha azt mondjuk, hogy nem jó a felhasznált ábécé...»

Valóban, az etruszkokkal foglalkozó web-oldalakon általában az alábbi megállapítások olvashatók:

Az etruszk nyelv a kezdetektől fogva rejtélyes. Valójában a tudományos kutatásnak sikerült ezen ősi

nyelv sok titkát feltárnia, noha ugyancsak kevés az írásbeli bizonyíték, amely kimerül néhány rövid sírfeliraton vagy szövegben. Feltehetően a rómaiak Etrúria gyarmatosítása következtében megsemmisültek vagy eltűntek a nyomok. Mindenesetre bizonyos vonzó hatása van annak az elképzelésnek, hogy Rasna népei önmagukban inkább ezoterikusnak tűnnek. Az etruszk nyelv görög eredetű ábécére épült és a latin ábécéhez hasonló. Hogy még a mai napig ennyire ismeretlen az etruszk nyelv, az annak tudható be, hogy teljesen idegen, eltérő az ismert nyelvcsoportoktól. **Alicarnassoi Dionigi** és több más történész szerint az etruszkok beszélt nyelve különbözik minden más ismert nyelvtől. A rómaiak hódítása következtében az etruszk nyelvet apránként a latin váltotta fel a teljes feledésbe menésig.

Az olaszok megállapítása szerint az etruszk írott szöveg minden nehézség nélkül, jelentéktelen módosításokkal olvasható, mert a görög ábécé betűivel íródtak. Tehát – állítják az olaszok – az etruszkot illetően nincs semmi „beazonosítási” probléma (mint ahogy gyakran hallani lehet). Az etruszk leírások tanulmányozása eredményeként a szakértőknek sikerült kb. 500 etruszk szónak a jelentését és néhány nyelvtani vonásait rögzíteni.

Így látható, hogy az etruszk nyelv semmiféle nyelvvel nem hozható rokonsági kapcsolatba, mint ahogy az alapszótár is bizonyítja: az alábbi közös szavak, mint a *rnlach* "szép", *sec* "valakinek a lánya", *cel* "föld", *liur* "hold", nem hasonlítható össze más nyelvekkel.

Mint ahogy más népeknél, úgy az etruszkoknál is szokás volt szükségből feliratokat vésni a legváltozatosabb tárgyakra és kézműves termékekre: kőre, cserépre, fémre. A kézműves termékek rövid felirata a tárgy tulajdonosára vonatkozik, vagy valakire, vagy egy istenségre, akik számára készült az a tárgy. Más írások viszont mintha márkajelzések lennének, ugyanis ezek a tárgy készítőjének, gyártójának a nevét viselik. Nagyon kevés - kb. tíz körüli - az 50 szót meghaladó szöveg. Ezek közül emlékeztetőül megemlíjük az első négyet: „Zágrábi múmia”, „Capua táblája”, „Cortona lemeze”, „Perugiai határkő”.

Mesterházy Zsolt óorkutató «*A magyar ókor*» c. könyvében az etruszk alábbi magyar fordításait idézi, amelyeket Baráth Tibor magyar rovásírás ábécéjének segítségével kaptak:

Az etruszk komil lótolvajról magyar felirattal: «**Az úr a ló elé es(ik) épp. Ez a képe. A lovat el akarta lopni. Ez a nyűgje.**» Bodnár Erika olvasata szerint a szöveg mást mond :

1. TYePüNKPe VáBÓL Arák,
2. ÉK ReSZ CsÉP ÉPICS GyeP.

Mai magyar nyelven:

1. Gyepünkbe fából arák
2. Ég, lesz csép! (*Egek, lesz itt csépelés !*) Építs gyep! (*gyep : gyeplő*).

[...]

Meg kell jegyezni, hogy ahány szakértő, annyiféle ábécé, pl.: Fischer Károly Antal (ls. a baloldali táblázatot) Forrai Sándor, Gyenes József, Baráth Tibor, Varga Géza stb. ábécéje. Friedrich Klára hunmagyar rovásírás szakértő a kárpát-medencei magyar letelepedéssel kapcsolatban Alinei professzor hipotézisét alátámasztón az alábbiakat mondta:

«Ha a magyar rovásírás széles körökben ismert lenne, nem állnának helyt az alábbi történelmi hazugságok: a magyarok finnugor eredete és rokonsága, a magyar ősök sámánhite, a 896-ban megjelölt honfoglalás, az a megállapítás, hogy a magyarok a XI. sz. előtt semmiféle saját írással nem rendelkeztek, s hogy a nyugati hittérítőktől tanultak meg írni».

Varga Géza szerkesztette «Bronzkori magyar írásbeliség» (Írástörténeti Kutató Intézet, Budapest, 1993.) c. könyvben olvasható, hogy legutóbb Sándor Klára vette számba a székely-magyar rovásírás eredetét magarázó eddig megjelent írásokat, amelyek közül eleve kirekesztette azokat, amelyek nehezen lennének összeegyeztethetők a ma általában hangoztatott őstörténeti hipotézissel főként a két világháború között napvilágot látott és manapság újra egyre nagyobb számban feltűnő általa dilettánsnak bélyegzett elméleteket (sumer, japán, etruszk stb. kapcsolatokat). Varga Géza ezt azzal magyarázza, «hogy nyilván azért nem, mert a déli kapcsolatokról árulkodó adatokat nem lehet összeegyeztetni az elfogadott (pontosabban: tanított) őstörténeti elképzelésekkel, amelyek szerint a magyarság északról vándorolt dél felé és szinte minden tudását viszonylag későn, másoktól vette át. Ez az alapjaiban elhibázott őstörténeti kép csak a hasonló – kimazsolázott alapokra épülő – dolgozatok segítségével tartható fenn. [...] A székely rovásírás és általában a magyar jel- és jelképhasználat legfontosabb összefüggéseinek tanúvallomását nem lehet figyelmen kívül hagyni. Tudomásul kell venni, hogy a székely rovásírás kapcsolatai nem az Urál-vidékre, hanem az ókori magaskultúrák világába vezetnek. [...] A déli kapcsolatokat kétkedők alapvetően két ok miatt nem hajlandók vizsgálni sem. Az egyik ok az, hogy egy – a déli magaskultúrákra is kiterjedő – komplex elemzés során az eddig hangoztatott nézetek jó része szappanbuborékként pukkanna szét. Ezért az ilyen irányú kutatás a saját főnökeivel, kollégaival szembeni konfrontációt, a publikációs és egzisztenciális beszűkülését jelenti egy hivatásos kutató számára. A másik ok az írás kialakulásával kapcsolatos alapfogalmak tisztázatlansága, ami persze jórészt az előző tilalmakból fakad. [...]»

«A székely rovásírás eredete» (Írástörténeti Kutató Intézet, Budapest, 1998.) c. könyvének bevezetőjében – amely 25 éves kutatásainak eredménye – olvashatók az alábbi nagyon is elgondolkodtató megállapításai: «A székely rovásírás keletkezési körülményeinek tisztázása nemzetközi jelentőségű kultúrtörténeti kérdés, amelynek megválasztása elsősorban a magyar tudomány feladata lenne [...]. Adósságunk nem

87

csupán a viszonylagos adathiánynak* [*Nota V.G.: Az adatok nagy halmazával rendelkezünk, amelyet az eredetkutatók eddig nem vizsgáltak, netán hibás vagy hiányzó elméleti alapvetésük miatt nem tekintettek adatnak.] köszönhető: összefüggésben van azzal is, hogy nincs rovásírás-kutatással foglalkozó állami intézményünk; hogy írástörténészeket nem képezünk s hogy az íráskutatás a gazdagabb országokban sem áll a helyzet magaslatán. I. J. Gelb írástörténész szerint írástudomány nincs, mert az írásemlékek egyszerű leltározása – a nagy kérdések megkerülése mellett – még nem tudomány. Rováslemlékeink teljes körű leírása is várat magára; a székely írás eredetét taglaló elméletek pedig többnyire csak szerzőik óvatosságát, tájékozatlanságát, módszertelenségét és előfeltevését illusztrálják. A nyilvánosság számára is érzékelhető szemléletváltásra** akkor számíthatunk, amikor a kutatás „meghatározó vonulata” átlép az északi őshazát feltételező őstörténeti prekoncepción. [** Nota V.G.: Az íráshasználat és értékelése mindig is politikai jelentőséggel bír: Amikor az arab Jutejba Kr. u. 712-ben elfoglalta Horezmet, barbár módon elpusztította a horezmiek – őstörténelmükről is tanúskodó – könyvtárait. Mint Al-Bírúni írta: *„minden eszközzel üldözte és irtotta mindazokat, akik ismerték a horezmiek irodalmát, akik hagyományaikat őrizték, mindazokat a tudósokat, akik közöttük éltek, úgyhogy minderre homály borult és nincs biztos tudomásunk arról, ami történelmükből az iszlámnak hozzájuk való megérkezésekor ismeretes volt”*. Hasonló szerepet játszott a magyar tudományos életben az 1848-49-es szabadságharcunk leverését követően Hunfalvi (Hunsdorfer) Pál is, aki szerint *„bárdolatlanság és nemzeti érzéstől elvakítottság uralkodott a szittya-hun-székely betűk koholmányaival dicsekvő hozzá nem értők soraiban”*. Hunfalvy közé életnagyságú olajképe ma is központi helyen függ, nézetei pedig meghatározóak a Magyar Tudományos Akadémián.]

Fontosnak tartom az *Osservatorio Letterario* Olvasóit informálni arról a tényről, hogy az etruszk szövegek magyar kulcsban való olvasása – amit a legtöbb nyelvész és etruszkológus támad – nemcsak Alinei professzortól ered, hanem a múlt és a jelen kor magyar nyelvészeitől és etruszk kutatóitól, egyenesen javasolván az ősi magyar rovásírás alkalmazását, amelynek segítségével talán megoldható az etruszkok eredetének és nyelvének rejtélye.

A már említett **Mesterházy Zsolt** szintén már idézett könyvében az alábbiakat állapítja meg: «az elolvasott öt szöveg alapján határozottan úgy véljük, hogy az etruszk nyelv a magyar nyelvcsaládba tartozik és annak itt meghatározó dialektusa annyira közeli árnyalata a magyar nyelvnek, hogy vele teljesen azonosnak vehető. Ez nagy eredmény, mert igazolja, hogy az olasz félszigetre a Kr.e. 1000 után betelepedett és ott magas kultúrát alkotott szántó-vető nép is magyar volt, akárcsak az Égei-szigetek és a Balkán-félsziget első népessége, valamint Nyugat-Európa első két néphulláma». A 318. oldalon pedig a következőket olvashatjuk: «Az a tény, hogy a magyar rovásírásnak az etruszkéval szoros kapcsolata van, valamint az etruszk-magyar származás teljes azonossága, belső szerkezete is azt bizonyítja, hogy a

két nép valamikor szoros kapcsolatban volt egymással. Ennek egyik bizonyítéka, hogy Olaszország etrúriai területén, tehát Rómától északra számos olyan magyar hangzású földrajzi nevet találunk, mely nevek ma is megtalálhatók a Kárpát-medencében. Ezek között több az olyan apróbb település, mely csak az igen részletes térképeken van feltüntetve, így többek között az Imola melletti Buda helység is. A 318-319. oldalon felsorolja az alábbi helységneveket, mellettük megjelölve pontos földrajzi helyüket (a mai magyarországi, a trianoni békediktátum által amputált magyarországi területek, egyiptomi, olaszországi, galileai előfordulás): **Aba, Dia, Turf, Vára, Futa, Fara, Tar + Kán, Tisza + Nána, Tiszanána, Imola, Luka, Buda** [N.B. Atilla – nem Attila! - hun király öccét idéző Buda összetételű helységneveinkről van szó.], **Sienna** (Szenna, Senna, Semna), **Alma, Baj, Rigó Kana, Sovata** (Szováta), **Padan, Horka, Bana**. E felsorolás után Mesterházy Zsolt megjegyzi: «Jellemző, hogy az elszármazók jobbára a bronzkori Ómagyarország sűrűbben lakott területeiről érkeztek új lakóhe-lyükre...»

Mit mondhatnánk **Gianni Guerra** szobrászművész honlapján olvasható bemutatkozására? Íme:

«Régóta azt kérdezem magamtól sok ezer bennem lévő kíváncsiság között, azon felül hogy anyám etruszk vonásokat hordoz magán: Miért **Buda** a családneve? Nem egy közismert vezetéknev Olaszországban. Ez a családnév Felső-Lazióban és Dél-Toszkánában létezik. Anyám Caninóban született és élt Tuscania, Tarquinia és Montalto di Castro környékén Maremma határában. (Háttérben a mitikus Vulci.) Itt éltek sok évszázaddal ezelőtt az etruszkok és számtalan „jelet” hagytak maguk után. Egy titokzatos nép, amely mindig felkeltette érdeklődésemet. Kisfiú koromban kerületemben sírbróloknak rögtönzöttek „rejtett” helyekre vittek engem, s mivel kistestű és nagyon bátor voltam gyakran leeresztettek kisebb gödrökbe megnézni, hogy mi van belül. De ez már egy másik történet, [...]. Hála egy fiatal, magyar idegenvezetőnek, Lyllának, összerakhattam egy nekem nagyon kedves történetet.

Mindannyiunknak van „egy története”. Közülünk mindenki kíváncsi lehet őseire... A magyar nép néhány évszázaddal ezelőtt magyar törzsekből állt, akiket a környékbeli népek többször is leigáztak (a legveszettebbek a tatárok voltak), majd a törökök és több más területről érkező barbár népek. A magyar földön évszázadokig halál és rombolás jutott osztályrészül. Aki el tudott menekülni... megérkezett ki tudja hány év folyamatos helyváltoztatás után egészen Közép-Itáliába... Buda [...] volt a Duna jobb partján, egy kis település, és úgy hírlík, hogy Attila fivére neve volt, aki alapítója volt ezen településnek. A Duna baloldalán egy másik település volt, aminek neve Pest...

A századok folyamán itt született meg: ... Budapest. Ez egy nagyon összesűrített elbeszélés, de nem óhajtok ennél leragadni tovább. Elindult kicsi mechanizmus bennem..., Visszatértem Budapestre, mint turista és ... mint felfedező. Az út megtestesítette „kétségeim”. Mindenkinek megvan a maga története... Most

„ismerem” az enyémet. Jó arra gondolni, hogy valószínű anyám szépszüleinek ... nagyszülei értékes magyar törzsfők voltak [...]» (Forrás: <http://www.gianniguerra.it/albumdiricordi8.htm>) (Fordította © Bonaniné Tamás-Tarr Melinda Dr.)

Végezetül olvassunk el egy Olaszországban most ismeretes összefoglalót az etruszk ábécéről, amely csak jelentésben és nem formában, három fázisban fejlődött:

1. 700 körül fogadtak el egy görög ábécét, pontosan nem azonosított, mindenestre nagyon ősi, minthogy a legnagyobb részében föníciai jelekből formált. Ezzel, kevés jel jelentését módosítva felcserélik a 26 jeltől álló *ősi etruszk ábécét*. Ehhez hozzájönnek formájukban enyhén eltérő újabb jelek ahonnan hiányoznak bizonyos, a mai Lugano, Sondrio, Bolzano területi ún. *észak-etruszk* vagy *subalpin* jelek, Felsina vagy Bologna *felsineo* jelek és az estei *veneto* jelek.

2. 650 körül néhány ősi jel eltűnik, nyilván mert haszontalanok a nyelv számára; megjelenik egy új hangzó amely az *f* mássalhangzót jelöli; megszületik az új *klasszikus etruszk ábécé*, *közösnek* is nevezett, mert az egész etruszk kulturális területre kiterjed.

3. 100 körül az etruszkok nyelvüket inkább a latin ábécé betűivel szeretik írni; Augustus császár idején elhagyják magát a nyelvet, amely teljesen feledésbe merül.

A fent leírt 1. és 2. fázisban az írásjegyek lineáris, általában balra haladó, olykor balról jobbra majd jobbról balra tartó írás; a 3. fázisban balról jobbra haladó. Az 1. fázis során gyakran, a 2.-ban ritkán a szavak el vannak különítve egy vagy két fölültre helyezett ponttal, ezenkívül a szavakon belül pontok vagy megkülönböztető jelek láthatók.

(Forrás:

http://www.funzioniobiectivo.it/medie_file/scrittura/storia/Storia%20della%20scrittura.htm)

Az olasz nyelvű, eredeti cikkemben nem említettem a magyar cikkemben látható etruszk labirintust, amely Bodnár Erika szerint «nem más, mint egy agytérkép. Középen a legvédehetőbb kamra, a CÉL, maga az agyalapi mirigy, a lélek székhelye. Hosszú és tekervényes tekervényes út vezet haza, a LÉLEK otthonába, és vannak olyan utak, amelyek nem vezetnek sehová: zsákutcák. Mi, magyarok, bizony hosszú évszázadok óta egy ilyen zsákutcában bolyongunk.»

Az alábbiak szerint magyarázza Bodnár Erika a képet és a feliratot: «A H betűt az etruszk-magyarok nem írták ki, de a kiejtésben valószínűleg érzékeltették, így a felirat értelemszerűen HIDRA.

A hidra leginkább a népmeséink sarkányához hasonlatos sokfejú lény, amely helyenként labirintusban lakik, és némelyik példánya emberekkel táplálkozik, így nem túl kíváncsatos „háziállat”. Elpusztításához igen nagy erejű, bátor hősre van szükség.

Ilyen hős volt például az ókori görög és római

mitológiában Herkules, vagy Heraklész, akinek egyik feladata éppen a laernai hydra-vízisárcány elpusztítása volt.»

Magától értetődik hogy a fentiekben olvasott teóriák tudományossága az etruszk nyelv magyar, indián, közép-kelet eredetét illetően még bizonyításra vár, ezek a hipotézisek szkeptikusságot váltanak ki sok kutatóból.

S még mindig nagy a várakozás arra, hogy hátha sikerül egy, az eddigieknél jelentősen hosszabb etruszk szövegre bukkanni vagy névátírásokra találni – szerencse folytán –, esetleg egy kétnyelvű autentikus poémára találni (mint pl. Rosetta síroszlop!), hogy végre fény derülhessen eredetétől kezdve egy nép rejtélyes nyelvére, annak az évszázadokon keresztül jelenlévő népre, amelyik – az olasz régészek szerint ez világos – a villanovai népek kultúrájából fejlődött Közép-Itália és a Pó-síkság népévé. Talán éppen itt van a probléma: honnan erednek a villanovaiak? Avagy kikkel voltak intenzív kapcsolataik? Talán Közép- és Kelet-Európával... Még ma sem egységes az olasz tudósok véleménye sem. Eltérő a véleményük arról, hogy tulajdonképpen honnan érkeztek Itáliába. Egyesek azt vallják, hogy a tenger felől, Kis-Ázsiából, mások viszont azt, hogy autoktonok. Abban viszont megegyeznek, hogy az etruszk nem indoeurópai eredetű nyelv...

Az «Osservatorio Letterario» 49/50. számában tehát bemutattam a perugiai határkö néhány értelmezését és olvasatát. Ugyanazt tettem a lap 51/52. számában a Pyrgi aranylemezekkel kapcsolatban: összehasonlítottam a létező fordításokat és értelmezéseket **Bodnár Erika** megfigyeléseivel.

1964-ben, az ősi Pyrgi romjain épült Santa Severában, Caere kikötőjében került napfényre a három aranylemez Massimo Pallottino által vezetett régészeti ásatások közben: az egyikre pun szöveg volt vésve, a másik kettőn etruszk szöveg.

A lemezek gondosan el voltak rejtve a szentély elpusztulása idején, mégpedig egy mélyre ásott kádban a templom A és B épületében.

Ha igaz az, hogy a pun nyelvű szöveg nem jelent áthághatatlan problémát, akkor senki nem mondja, hogy az etruszk szöveg ennek a fordítása. Csak a szövegben előforduló tulajdonneveket tudjuk összehasonlítani.

Például, a pun aranylemezen «Caere népének királyaként» neveznek meg egy személyt: most viszont tudjuk, hogy abban az időben a városnak nem volt királya.

Csak egyetlen adat biztos, mégpedig az, hogy mindkét változat ugyanazt a témát tárgyalja, azaz Caere és Kárhágó között megkötött szerződésről szólnak; a szerződő felek a paktum tanúiként hívják mindkét nemzet védő isteneit. A szövegekben fel lehet ismerni Caere bírójának nevét, Thefarie Velianast, aki a szentélyt Uninak ajánlotta fel.

Tudjuk, hogy a megkötött szerződést lezáró vallásos szertartást pun ritus szerint végezték. Sajnos a pun lemezen nincs egyetlen egy etruszk kifejezésről sem fordítás, amely számunkra új lenne.

Massimo Pittau nyelvész szerint az (A) lemez szövege etruszk nyelvre való átírással a következő:

«Ez a thesaurus és ezek a szobrocskák Giunone-Astartée lettek. A város védelmezője lévén, Cluveniától Thefario Velianiónak átengedett kettőt [fiút]; [ő] mindenegyes templomnak adományozott és a kincstárnak földterületeket ajánlott fel három teljes esztendőre e Kormányzónak, sóadományokat [?] leszármazottak Kiosztójának [Giunne] a szentély elnökségéért; és ezek a szobrocskák annyivá [váljanak], mint amennyi csillag [van]!»

Itt van a második (B) föníciai-pun írással írt lemez:

«Astarte úrnőnek Tiberio Velanio, Caere királya ajándékozta Zebah havában ezt a szentélyt, ajándékként a templomban és a cellákban, mert Astarte pártolta a hívőjét, uralkodásának harmadik évében, KRR [Fordítói megjegyzés: Karar (?)], az istenség temetésének napján. És annyian legyenek az istenség szobrának évei, mint ahányan ezek a csillagok [vannak]. »

Massimo Pittau második lemezről készített fordítása a föníciai-pun nyelvspecialisták jelzett irányvonalából ered, s a saját fordításához alakította az első etruszk átírást. Azonban nem akarja senkire sem erőltetni ezt a fordítást, hiszen tudatában van annak, hogy ebben a nyelvben nem kompetens kellőképpen, ezért nem is bátorodik a sémi-nyelvész kollégákkal konfrontálódni. Azt az egyetleneket szándékozik csak megemlíteni, hogy az írnok, aki a lemezekre írta a föníciai-pun szöveget, kárhágói volt, aki teljesen nem értette meg az etruszk kollégája írását, s innen erednek, ebből adódik a két írásbeli eltérés.

Íme a harmadik, etruszk nyelvű lemez kétféle értelmezett (lefordított) szövege (C):

«Így Thefario Velanio Giunonénak átengedte e jelen december hónapi adományt [és] bőkezű juttatást adott neki. A csillagokhoz [viszonyítva] a thesaurus tizenegyedik éves szertartása volt. » [Ford. © Bonaniné Tamás-Tarr Melinda Dr.]

Vagy:

«Így Thefario Velanio Giunonénak átengedte e jelen december hónapi adományt [és] bőkezű juttatást adott [a templomnak]. A csillagokhoz [viszonyítva] a thesaurus tizenegyedik éves szertartása volt. » [Ford. © Dr. Bonaniné Tamás-Tarr Melinda]

Akár a két lemez etruszk írásmódjának változását, akár a nemesi Velianas formáinak az elsőtől való különbözőségét és ettől eltérő Veliiunasét nézzük, arról

biztosítanak bennünket, hogy mindegyik lemez más és más írnoktól származik. Valószínűleg a megbízó neve határozatlan hangsúlyos magánhangzóval az első szótagra eső hangsúllyal Vélinasnak hangzott.

Röviden összegezve: A «kétnyelvű» lemezpár (a megfelelés a szöveg tartalmára vonatkozik és nem a nyelvi formára) Astarte nevű istennőnek (etruszk nyelven Uni) szóló szentély helyének (tmia etruszk nyelven) és az istennő egy szobrának ajánlásáról emlékezik meg föníciai nyelven. Az istennő iránti elimerésként az ajánlás szerzője Thefarie Velianas, Caere királya, uralkodásának harmadik esztendejében. A rövidebb szöveget tartalmazó lemez a rítust pontosítva egy kultusz születésének körülményeire emlékeztet. A két lemezre írt egyazon szöveg arra enged következtetni, hogy a Kr. e. VI. században szoros kapcsolat volt Caere e Khartágó között.

Mario Alinei Pyrgi-lemezek fordítása érdekes és más (vö. «Etrusco: Una forma arcaica di ungherese/Ősi kapocs. A magyar-etruszk nyelv rokonság», Il Mulino, Bologna 2003 és Allprint Kiadó 2005):

Föníciai szöveg olaszul:

«Alla signora Astarte: questo è il luogo sacro che T.V., regnante su Caere, ha fatto e ha dato nel mese del sacrificio al sole, come dono nel tempio. E io l'ho costruito, perché Astarte ha richiesto ciò da me nell'anno terzo del mio regno, nel mese di Karar, nel giorno del seppellimento della divinità. E gli anni della statua/del sacello della divinità nel suo tempio (siano tanti) come queste 'stelle' (bullae).»

Magyarul: **«Astarte úrnőnek: ez az a szent hely, amelyet T.V. [Ford. mgj.: Thefarie Veliano] Caere kormányzója készített és adott a napáldozat havában ajándékként a templomban. És én azért építettem, mert Astarté kérte ezt tőlem uralkodásom harmadik esztendejében, Karar havában, az istenség temetésének napján. És a templomában az istenség szobrának évei [legyenek annyian], mint ezek a 'csillagok' (bullae).»** [Ford. © Bonaniné Tamás-Tarr Melinda Dr.]

Etruszk szöveg olaszul:

«T.V. capo magiaro, avendo creato questo tempio (sepolcro?) e questo simulacro/sacello sotto la guida di Uni-Astarte, ha offerto in voto il luogo per l'alloggiamento e il monumento. Nel terzo anno, (è avvenuto) l'adempimento delle richieste degli stranieri col seppellimento del sole (ceppo, fuoco, immagine sacra), e di quelle degli Alsiesi con la guarnizione di stelle d'oro sul telaio da appendere. E così/con ciò (siano) gli anni del sacello tanti quanti (indicati) dalle bullae.»

Magyarul: **«T.V. [Ford. mgj.: Thefarie Veliano] magyar vezér miután Uni-Astarte vezetésével 90**

létrehozta a templomot (sírboltot?) és ezt a (bálvány)szobrot/szentélyt, fogadalomból ezt a helyet szállásnak és emlékműnek ajánlotta fel.

A harmadik esztendőben a nap (fatönk, tűz, szentkép) temetésével [megtörtént] a idegenek (külföldiek) kérésének teljesítése, és az arany csillagokkal szegélyezett felfüggeszthető kerettel az alsiumiaiké. És így/ ezzel a szentély évei annyian (legyenek), mint amennyit a bullaek (mutatnak).» [Ford. © Bonaniné Tamás-Tarr Melinda Dr.]

Természetesen mind Mario Alinei, mind Massimo Pittau történeti-lingvisztikai megjegyzésekkel támasztják alá mondanivalójukat, amelyeket nagy terjedelmük miatt nem idézek.

Ami a "szent helyeket" illeti, Alinei szerint a két szöveg összehasonlítása lehetővé teszi azon megállapítást, hogy mindkettőben van egy alapvető kettéosztás, amely a föníciai szövegben a <szent hely> ~ <a templomban> és a <szobor/szentély> ~ <a templomban> párossal fejeződik ki, és az etruszk szövegben a <templom> ~ <bálványszobor (bálványkép)/szentély> párossal és a <szállás> ~ <emlékmű> parafrázálásával, s ebből a végén csak a <szentély> kifejezés tér vissza. Különösen az etruszk szövegben előforduló két fogalom, a tmia és a heramasva tekinthető és értelmezhető jövevényszavaknak: az első görögből, a második latinból átvett fogalom; s úgy tűnik, hogy csak később váltak "szállás" (görögből), és "emlékmű" (latinból) értelemben az etruszk szókészlet részévé.

Alinei megállapítása szerint a probléma megoldatlan és a vallás területére tevődik át: ebben az értelemben a két szöveg konfrontálásakor tisztázni és világosabbá kell tenni, hogy ezek a szövegek, a föníciai-pun szövegben a "napáldozat" az "istenség temetése" és az "istenség szobra/szentélye" milyen kapcsolatban állnak egymással, valamint a két szöveg idézett kifejezései milyen viszonyban vannak az etruszk szöveg "nap (tönk, tűz, szentkép) temetésével". Úgy tűnik, hogy minden világos – állapítja meg Alinei a könyvében -, úgy van, ahogyan már sok másokkal együtt leszögezte Pallottino, Colonna, Garbini, Garbininé Levi Della Vida: mégpedig, hogy ezek a lemezek elsődlegesen politikai érvényességűek, mint pl. a VI. század végi etruszk-karthágói szövetség megünneplése. Most már világosabbá vált, hogy ez a szövetség nemcsak a nyelvi kontextusban és a templom építésének dokumentumaiban fordul elő, hanem természetesen az etruszk mellett a föníciai nyelv használatából is, valamint az istenség temetésének ünnepélyes szertartásából előbukkan, amely nem etruszk ünnep volt, hanem föníciai. [Garbini 1965, 45].

A kétnyelvű dokumentum természetesen kifejezte a két uralkodó réteg közös célját: a Tirrén-tenger feletti politikai és gazdasági uralmát, mely természetesen alapvető fontosságú volt a VI. században: hiszen ettől nemcsak Caere/Alsium vált az egyik legfontosabb tirrén-tengeri kikötővé, hanem az etruszkok és a karthágóiak is létrehozták a görögök elleni szövetségüket a Tirrén térség feletti domínium meg-

szerezése érdekében. Éppen Kr.e. 540-ben nyerte meg a két szövetség a szárd tengeri hajócsatát a phokisziakkal szemben.

A szövegek és a kulturális keret kétségtelen vallásos jellegét – még akkor is, ha nem eléggé tisztázott – úgy kell értelmezni, mint a politikai szándékok egyszerű – a szóban forgó időszakra jellemző – vallásos köntösbe öltöztetését. A második (vagy B) lemez, azaz az etruszk lemez ezt igazolja és meg is erősíti. Íme ezzel kapcsolatban egy rövid kivonat Alinei könyvéből:

«Nac θefarie veliunas θamuce eleva etanal masan tiurunias šelace vacal tmial avilxval amuce pulumxva snuiaoφ»

[Fordítói megjegyzés: Alinei ezen fenti szöveg olasz fordítását nem idéztem az eredeti cikkemben, most itt pótolom. Olaszul: **«Il grande Thefario Velianio ha fissato l'atto costitutivo, ha ridato vita alle condizioni della nazione, il rito del tempio è stato annuale con le bullae l'alleanza futura.»** Magyarul: **«A nagy Thefario Velianio rögzítette az alapító okiratot, felélesztette a nemzeti feltételeket, évenként volt a templomi rítus a bullaakkal a jövőbeli szövetség.** (Ford. Bonaniné Tamás-Tarr Melinda Dr.)]

«Nac θefarie veliunas «il grande Th. V./«a nagy Th. V.»: Ebben a szövegkörnyezetben, ahol a nemesi Veliinas alakja eltérő, az atonikus (hangsúlytalan) vokalizmussal és általánosabban a morfológia hajlékonyságával (rugalmasságával) magyarázható: magyarul, a nac nem lehet esetrag, mint az A) lemezen, vagy határozószó, mint a vetulonai csészén; mert ha az lenne, akkor a követnie kellene bővítményt, s nem megelőznie. Ellenben úgy kell értelmezni, mint a nacna "nagy" alapfokú melléknevet, amely a magyarban, mint a "nagy"-nak megszólító alakja használatos, mélyen meggyökerezett és nemcsak rokonságot jelöl (nagyanya nagyapa nagybácsi stb.) hanem tiszteletadás kifejezésére is szolgál, úgymint a nagy méltóság jelölésére mint pl., nagyságos úr, nagysága, nagysága, nagyasszony, nagyfejedelem, nagyherceg, nagykövet, Nagyméltóságod, nagytekintetű, nagytiszteletű úr [Meg kell jegyezni, hogy Mario Alinei tévesen magyarázza az olasz olvasóknak a "nagybácsi" fogalmát: a **nagybácsi**-t "grande zio"-nak (=nagy nagybácsi) fordítja és a **nagybácsi apjának** (= padre del grande zio) értelmezi.]

Bodnár Erika «Az etruszk–magyar aranylemezek titka» c. könyvének 44-48. oldalán, találhatjuk az ő olvasatának eredményét. Bodnár Erika javaslatai Pittau és Alinei megoldásaitól teljesen eltérők. Könyvének 47. oldalán az alábbiakat mondja: «Nem állítom, hogy teljesen tökéletes a szöveg olvasata, valószínűleg lehetne még rajta finomítani, abban azonban teljesen biztosak lehetünk, hogy ez az írás is **magyar**, mégpedig egy egészen hétköznapi levél szövege, amelyet egy anya, vagy egy apa írtatott **jóval**

91

időszámítás előtt a lányának. Érdekes...» [Nota:

Majd így folytatja, amit az olasz nyelvű cikkemben nem idéztem: «Időszámítás előtti őseink ezek szerint folyamatosan **írtak és olvastak**, ráadásul **aranylemezeket** használtak az íráshoz. Akkor, amikor Európa, önmagukat a civilizáció megteremtőinek tartó népei, bizony még kunyhókban éltek...»]

Varga Géza írástörténész – az előző cikkemben hivatkoztam rá –, aki 35 esztendeje foglalkozik a székel rovásírással és eredetének problematikájával, többek között az alábbiakat írta nekem (ld. a teljes levelet az *Osservatorio Letterario* 2006./51-52. számának «Függelék»-ében):

«...Ami az etruszk írást illeti, ezzel eddig nem nagyon foglalkoztam, pedig érdemes lenne.

Bodnár Erika és a korábbi etruszkológusok munkájában az írásjelek hangzósításában mutatkozik a leglényegesebb eltérés. Azaz a hagyományosok a görög (latin, sémi) jelekkel rokon hangértékeket tulajdonítják az etruszk jeleknek is, míg Bodnár Erika a székel jelek hangértékéből indul ki. Mindkét megoldás lehet részben jó és részben hibás. Aprómunka szükséges annak eldöntéséhez, hogy melyik jel esetében melyik a helyes hangzósítás.

Ebben a kérdésben, az etruszk és a magyar nyelv és írás kapcsolatának kutatásában, úgy lehetne továbblépni (ellenőrizni), ha előszednénk azon etruszk szavak etruszk írásképét, amelyeket Alinei és mások eléggé hihetően magyarral azonosítottak. Ez a betűzés tehát azon az újabb feltételezésen alapulna, hogy az etruszk és a magyar nyelv rokonok. S ezeknek az immár jobbra ismert hangzású szavaknak a jeleit kellene összevetni a székel írás jeleivel. Így kaphatunk egy (az eddigieknél valamivel igazoltabb hangzású) új etruszk ábécét (az etruszk jelek új, vagy ellenőrzöttebb hangzósítását), amely a további megfigyelések kiinduló alapja lehet.

Bodnár Erika olvasatát egyébként hibásnak tartom, mert a kapott szöveg zavaros és értelmetlen. A szellemes és balladai magyarázattal együtt is az. Ennél hihetőbb, hogy a kő határkő volt. Persze az etruszkok éppen elég sírfeliratot (emlékkövet) is hagytak maguk után...»

Bodnár Erika az általa javasolt megoldásokon kívül – összesen 38 írásemléket fejtett meg – az etruszk hagyaték és a magyar hagyomány hasonlóságaira hívja fel a figyelmünket, természetesen megjegyezve, hogy «mindez persze nem tudományos érvényű összehasonlítás, sokkal inkább játék...» Könyvében tanulmányozhatunk jó néhány fényképet, amikre ráirányítja figyelmünket: pl. összehasonlíttatja az etruszk fekete kerámiát („*bucchero*”-t) a nádudvari és mohácsi kerámiákkal. Könyvében felsorolja – ezt sem említettem meg az olasz nyelvű munkámban, csak a képek összehasonlítására hívtam fel az olasz olvasók figyelmét – azokat a helységneveket, ahol fekete kerámiát készítettek: Közép- és Észak-Európában, Indiában, Egyiptomban, Mexikóban és Peruban. Hazánkban pedig: a honfoglalás körüli időkből ismert Szentesen, Mezőtúron, Hódmezővásárhelyen, Tiszafüreden, Kunmadarason, Dörön, Leányváron, Komáromban, Tatán, Tüskeváron. Napjaikban is

készítenek az alábbi helyeken: Mohácson, Nádudvaron, Csíkdánfalván. Ha a kezükbe akad a könyv, vagy az eredeti cikkem olvassák az interneten, vagy a fent említett folyóirat nyomtatott példányaiban kérem, különösen figyelemmel nézzék a fejét hátrafordító szarvasok figuráját, vagy a női és férfi portré! Bodnár Erika etruszk férfi portrékat ültetett magyar fényképekre. Az alábbiakat mondja ezzel kapcsolatban: «Az eredmény magáért beszél. Figyeljék meg a fejformákat és az arcvonásokat, vagy az etruszk palóc, kalotaszegi díszítőelemek hasonlóságait!

Bodnár Erika szerint az építészeti hagyományban is találunk hasonlóságokat, hiszen az etruszk templom alaprajza teljesen megegyezik a magyar háromszatú parasztház alaprajzával.

Bodnár Erika a 38 etruszk szöveg olvasata alapján kijelenti, hogy ezek s szövegek magyar nyelvűek. Érvei az alábbiak:

1. Ugyanazzal az ábécével olvashatók. Az ábécé a székely-magyar rovásírás betűiből és hangjaiból áll össze. (Lásd marosvásárhelyi kézirat.)
2. Az olvasás szabályai megfelelnek a székely-magyar rovásírás szabályainak.
3. Az olvasat összefüggő, ma is érthető **magyar szöveget** eredményez, melyet helyenként képek is alátámasztanak.

Arra, hogy mit mond ezzel szemben a hivatalos etruszkológia, az alábbiakat válaszolja:

1. A szövegek a görög ábécé segítségével olvashatók ugyan, de nem érthetők.
2. Senki nem ismeri az etruszkok nyelvét, a nyelv kihalt.
3. Nincsenek kétnyelvű szövegek, amelyek segítségével esetleg közelebb lehetne jutni a megoldáshoz.
4. Legtöbb "fordítás" fiktív, kitalált szótárak alapján készül és leginkább lefordíthatatlan személy és helynevekből áll.

Bodnár Erika az olvasókra bízta a választást: «Önökre bízom, hogy eldöntsék, melyik érvrendszer a helytállóbb... [...] Az etruszkok **magyarul** beszéltek. ... Akkor vajon melyik népnek az elődei?!»

Az etruszkok eredete még mindig nem tisztázott, noha már az ókor óta számos elmélet próbál meg számot adni róla. Hérodotosz szerint Kis-Ázsiából vándoroltak be, a Halikarnasszoszi Dionüsziosz szerint őslakók voltak, egy modern elmélet szerint pedig (Pallottino, ill. Altheim) az etruszk nép a bevándorló indoeurópai népek és az őslakó mediterrán népesség egybeolvadásából jött létre. Településeik az Kr. e. 10–11. században jelentek meg, előbb a Tirrén-tenger partján, majd a félsziget belsejében, a Tiberis és az Arno folyók közötti vidéken, a mai Toszkána és Emilia tartományok területén...

Tavaly februárban Guido Barbujani (ld. balra), ferrarai tudós azt állította, hogy kihalhattak az etruszkok...

Arra a kérdésre, hogy a toszkániak azok utódai-e nem adott biztos és határozott választ, sőt! Mindaz, ami évekig bizonyosság volt, most, e tudós, Guido Barbujani ferrarai genetikus vezette kutatásokat követően bizonytalan. Ebben a kutatómunkában részt vettek még a ferrarai Tudományegyetem biológia tanszékéről Cristiano Vernesi és Giorgio Bertorelle genetikusok a firenzei Tudományegyetem biológia tanszékéről pedig David Caramelli antropológus. A tudományos kutatásokból az derül ki, hogy ez, a valószínű italicus, de a törökökhöz hasonló tulajdonságokkal rendelkező antik nép kihalhatott, mégpedig utódok nélkül. E négy tudós a pisai és barcellonai egyetem közreműködő kollégáival együttesen jutott erre a megállapításra, az etruszk területekről (Adria, Capua, Volterra, Tarquinia, Magliano és Marsiliana) összegyűjtött 80 egyén Dna mintája alapján, amelyek közül 28-at selejteztek, mert feltételezhetően a századok folyamán más eredetű egyedekkel keveredhettek.

Íme az eredmény: Genetikailag az etruszkok hasonlóak voltak hozzánk európaiakhoz, de nem azonosak. Ez bizonyossággal állítható: az adatokat a modern népekével összehasonlítva meg tudták állapítani, hogy egyetlen népről van szó és nem különböző Dna-val jellemző különféle csoportokból álló emberekről. De a kutatás nem állt itt le, hanem tovább folytatták figyelembe véve Robert Tyko az előkelők sírjából előkerült csontvázakra épített elméletét. Eszerint ez a magas rangú társadalmi réteg valóban kihalhatott, de nem e nép megmaradt alsó rétege, amit a mai körülmények között még nem tudnak kutatási vizsgálatok tárgyává tenni. Néhány héttel ezelőtt a ferrarai genetikus egy riportban a kutatások eredményeként továbblépve kijelentette, hogy a mai toszkánok nem az etruszkok leszármazottai...

Mario Alinei «Etruszk, mint a magyar egyik archaikus formája» c. könyvében az európai nyelvek eredetével kapcsolatos kutatásai eredményeként következtetett elmélete alapján bizonyítani szándékozik az etruszk rokonságát a magyarral. Ennek alapjául a két nyelv közötti számos nyelvi, valamint az etruszk és az ősi magyar tisztségek hasonlósága szolgál. Ezek tették lehetővé a szerző számára a legjobb etruszk tudományban elért eredmények java részének megerősítését s azok továbbfejlesztését, valamint az

eddig lefordított szövegek pontosabb fordításait és a mai napig még lefordíthatatlannak tartott, vagy csak részben lefordított szövegek megfejtését. A könyv az etruszk őstörténet eddig elért eredményeinek újraértelmezésével, s ezzel az ősmagyarok honfoglalási dátumának új hipotézisével zárul....

Ehhez a témához kapcsolódnak Bodnár Erika megfejtései is. 38 etruszk szöveg olvasata alapján kijelenti: «Az etruszkok magyarul beszéltek. ...Akkor vajon melyik népnek az elődei?!»

Hogy neki adunk-e igazat, avagy az etruszkológusok mai hivatalos álláspontjának, ránk olvasókra bízva...

HELYESBÍTÉS: Az «Osservatorio Letterario» 49/50. számában megjelent cikket követően

értesítést kaptunk Bodnár Erikától, aki közli a lap szerkesztőségével, hogy a lap 56. oldalán található ábécé betűi elcsúsztak. Mivel a szerző könyvében is elcsúsztak, így a lapban is tévesen jelent meg.

* A szóban forgó illusztrációkkal ellátott teljes cikkek, írások az interneten magyarul az alábbi címeken olvashatók:

<http://xoomer.virgilio.it/bellelettere2/perugiaihatarko.pdf>,
<http://www.osservatorioletterario.net/etruszkmagyartalanynn51-52.pdf>

Ezen írás az interneten a

<http://www.osservatorioletterario.net/etruszkokrol.htm> c. weboldalon olvasható.

B. Tamás-Tarr Melinda

DRAVIDA NYELV AZ ETRUSZK?

Arysio Nunes des Santos tanulmányát itt azért ismertetjük, mert egyrészt érdekes, másrészt bizonyosága annak, hogy térben és időben távoli nyelvek kutatása és egybevetése nem délibábos magyar specifikum, hanem külföldön elfogadottan művelt kutatási irány. Mivel a magyart már mind az etruszk, mind a tamil nyelvvel kapcsolatba hozták, egyáltalán nem meglepő, ha az etruszk és tamil nyelv között is rokonság állapítható meg. Ahogy szótárában Szentkatolnai Bálint Gábor a hitelesség kedvéért francia szótár alapján adja meg a szavak jelentését, álljon itt egy Spanyolországban írott tanulmány rövid ismertetése fenti állítás hitelességeért:

Jó húsz éve felfedezték, hogy az ókori, Római Birodalom előtti Itáliában beszélt etruszk nyelv a dél-indiai dravida nyelvek rokona. Mivel felkészültek a sok tiltakozásra és ellenérzésre, antropológiai és nyelvészeti tényekkel bizonyítanak.

Először is valószínűség számítás alapján kizárják a véletlen egybeesést. Azzal számolnak, hogy egy nyelvben nincs több mint maximum 5-10 000 gyök, vagy alapszó. Tehát ha szorzunk, osztunk a következő egyenlettel: $1/10\ 000 = 0,0001$ és $1/5\ 0000 = 0,0002$ akkor az egybeesésnek a következő valószínűségét kapjuk: 1×10^{-4} és 2×10^{-4} között.

Száz gyök egybeesésére 10 a négyszázadikon az esély.

Mivel a dravida nyelvekben közös, hogy szavaik több jelentéssel bírnak, a szó értelme a szövegkörnyezettől függ. Az európai nyelvekben ez elhanyagolható jelenség. A dravida nyelvek szavai közül mindig azt választották vizsgálat céljára, azt vetették egybe, amelyik legközelebb áll az etruszkhoz, ahelyett, hogy egy feltételezett ős-dravida nyelvet következtettek volna ki. (Ezzel a gyakorlati élet területén maradnak, és nem bonyolódnak fikciókba, és a fikciók nem is válhatnak dogmává, mint pl. a kiagyalt finnugor közös ősnyelv.)

A tanulmány végig dravidáról beszél, de példáit hol a tamilból, hol a malayalamból, hol más nyelvből prezentálja.

Első megállapítása, hogy a két nyelv vagy elég későn vált el, vagy rendkívüli módon stabil maradt hosszú időn keresztül. Ennek oka esetleg a korán kialakult írás.

A tanulmány szerzője is azt mondja, hogy egy nyelv néhány ezer alapgyökből áll, és a sok ezer, akár millió szó mind ezekből a gyökökből alakult ki. Az összevetés annyiból „egyszerűbb” az etruszk esetében, mert ebből a nyelvből olyan sok nyelvelmé nem maradt, mint pl. a szintén holt latinból. Gyakorlatilag minden etruszk gyök kiállta a próbát. A dravidát tekinti a titokzatos etruszk nyelv rejtélye kulcsának, hogy végre közelebb kerüljünk az európai civilizáció eredetéhez is.

A kutatás bizonyította, hogy a latin nem-indoeurópai kölcsönszavai az etruszkból származnak. Hogyan lehetne egyébként latin szavak megfelelőjét megtalálni a dravidában?

Tekintetbe kell venni, hogy a gyököket használat közben alakítják, formálják. Előfordulhat, hogy egyik nyelvben az egyik, a másikban egy másik szinonimából fejlődik ki a szócsalád.

Mindkét összehasonlított nyelvben van egy soha meg nem szegett szabály: az alapgyök a szó elején van, és minden módosító toldalék (suffix) ez után következik fontossági sorrendben. A tény, hogy mindkét nyelv ezt a szabályt alkalmazza, feltétlenül rokonságra utal, hiszen nehezen elképzelhető, hogy egymástól függetlenül jutott volna eszükbe a szóképzésnek ez a módja.

Szerzőnk dravida és etruszk példákon magyarázza el a gyökrendszer működését.

Kb. száz eredeti etruszk szótövet ismerünk bizonyossággal. Sok szó ezekből képzett variáns, vagy kölcsönzés görögből, latinból, föníciaiból, stb. Egyes tudósok úgy tartják, hogy ezek is eredeti etruszk szavak. A nyelvek kivétel nélkül kölcsönöztek szavakat egymástól. A dravida is kölcsönözött a szanszkritből és hindiből, de gyakran kimutatható, hogy ezek is kölcsönöztek a dravidából. Az etruszkon keresztül az is kideríthető, hogy bizonyos esetekben a szanszkritből átvett szó dravida eredetre vezethető vissza. Erre a június hónap neve jó példa, amit a későbbiekben bemutatunk.

A két nyelv tehát összehasonlítható, dacára annak, hogy az etruszk nyelvtanról jóformán semmit nem tudunk.

Összefoglalva, melyek az egyező jellemzők mindkét nyelvben:

- nem tartoznak egyetlen ismert (hivatalosan elismert?) nyelvcsaládhoz sem
- csak toldalékból építik szavaikat, előjárót ritkán használnak
- az alapgyök (főgyök) a szó elején van
- ragozó nyelvek
- az igeragozás nagyon hasonló
- a két nyelv ábécéből ismert fonetikája feltűnően hasonló

És hogy mindez hogyan lehetséges? Igen valószínű, hogy a fejlett Indus Völgyi Civilizáció nemcsak Indiára és a Távol-Keletre terjedt ki, hanem a Mediterrán térséget is átfogta.

Végül néhány szóegyeztetés, aminek a magyar megfelelőjét is mellétezzük. Az egybeesések nem lehetnek véletlenszerűek, az egybeesés felismerése nem igényel nyelvész kiképzést, bárki számára evidens.

Példa:

Acale – a június hónap etruszk neve.

Tamil neve: Adi (jelentése: nap, nyár, tűz, napsütés)

Szanszkrit neve: Ashalha (a nap egyik neve: sas = sütni tőből)

Az etruszk szó inkább a szanszkritből vezethető le, viszont mindkettő a régi dravidából:

Dravida: ak- = virágzik, hajt, valamint a rizspalánta neve is ez.

v.ö. magyar ág

Az -ale toldalék egy másik gyökből vezethető le:

Dravida: ad'i = etruszk ale = Nap, napfény, ragyogás

v.ö. magyar él, élő

Tehát az acale arra a hónapra utal, amikor a rizspalántát (ak-) átültették egy naposabb helyre (-ale), ahogy ma is szokásos.

Avil – etruszk: év – dravida: avil, v.ö. magyar év

Il, ila = virágzik, hajt, rügyezik v.ö. magyar él

Acalia = etruszk: finomítás, élesség, dravida: ak-ala v.ö. magyar: ék-éle

Indoeurópai ak- = hegyes, átszúr (ék)

Acale-, acaletur = fiú, fiatalság, palánta; dravida: ak-al, ak-ale-tur

Ak- = palánta, -al = személy ebből: ak-al = fiú, palánta

Tur = etruszk barát, testvér, társ (az etruszkban nincsen o hang), dravida: tor

v.ö. magyar társ

Fentiekből látjuk, hogy egyetlen gyök mennyi irányba fejlődhet, jelentése hányféleképpen módosul, és csak

az erre képzett és látni akaró szem veszi észre bennük a kapcsolatot.

A szerző tanulmánya megtalálható az Interneten angolul.

Tharan-Trieb Marianne

- Nagymaros -

ENGADINI PÁRHUZAMOK

A sors kegye folytán egy hetet töltöttem Svájc délkeleti részén, Engadinban. Itt beszélnek az ország negyedik hivatalos nyelvét, a rétorománt. Valaha a nyelvterület - és vele a népesség mélyen benyúlt a mai Németországba, Olaszország északi részébe és Tirol is hozzá tartozott. A Kr.u. 5. században megjelent alemánok és egyéb germánok azonban sikeresen terjeszkedtek és nyelvüket is átadták. Ma jóval kisebb területen beszélnek a rétoromán nyelvet, mint 1500 évvel ezelőtt. Érdemes lenne azonban kutatni, hogy milyen nyelven beszéltek előtte. A rétoromán ugyanis a latinból származik, a Római Birodalom pedig 2000 évvel ezelőtt foglalta el ezt a területet. Tehát ekkor kezdett ez a különleges, a latinnal, olaszal rokon „román” nyelv kialakulni.

Múltjukról nem sokat tudok, és azt sem tudom, hogy maga a nép mit tud saját múltjáról és egyáltalán érdekli-e. Nekem azonban feltűnt, hogy minden házban olyan ábrázolásokat látok, amiktől rögtön otthon érzem magam. Hálával tartozok Pap Gábornak, akitől megtanultam nem csak nézni, hanem látni is magyar szemmel. A házak falára, még a ma épült házakéra is, a magyar népművészet motívumait festik. Nincs ház, amin ne lenne „forgó rózsza” nap és csillagábrázolás, olykor igen sokféle csillag ábrázolása. Az ablakkereteket a mértani formák mellett igen gyakran viráginda fogja körül, az ablak fölé „hétszirmú” pártát rajzolnak, életfákat látunk tulipánokkal, szegfűkkel és rózsákkal. Holott sem a tulipán, sem a szegfű erre felé nem terem meg. Hogyan ismerhették hát régen, amikor nehéz életüket az emberek minden biztonnal nem virágok meghonosítására fordították? És miért, hogy máig hűséggel festik őket?

Ezek után roppant érdeklődéssel indultam a Sankt Moritzi Engadin Múzeumba, ahol további ámulatba estem. Megtaláltam ugyanis régi ácsolt ládáinkat belekarcolt forgó rózsákkal és csillagokkal a középkorból. Később a ládákat festették, és életfakkal díszítették. Láttam „beregi mintás” keresztszemes hímzést életfakkal, faragott ágyvégeket, faragott támlájú székeket, amelyek minden régi magyar parasztházban megvoltak. Rajtuk életfa, hétszirmú párta, tulipánok, stb. Láttam családi címereket egy vagy több nyállal, lófejjel. Láttam két felől fát közrefogó állatokat, láttam faragott mosósulykot, és a motívumok tömkelegét. Láttam hímzett fésűtartókat a falon tulipános életfakkal.

Természetesen a múzeumban egyetlen halvány célzás sincs a motívumokra vagy feltételezett eredetükre... Ettől a hozzáállástól is otthon éreztem

magam. Aztán sikerült találnom egy könyvtárat és utána néztem a történelemnek. A térség 6-8 ezer éve

lakott. Lakói ilyen-olyan városról elnevezett kultúrákat képviseltek. Majd 2000 évvel ezelőtt a Római Birodalom meghódította a hegyeket, átadta nyelvét, vallását, isteneit, kultúráját... De mintha légüres térbe nyomult volna, az őslakosok rómainál régebbi kultúrájára még csak nem is céloznak. Ez is ismerős. Több történelemkönyvbe belenéztem, és itt-ott elejtett megjegyzésekből, elszólásokból a következőket tudtam meg:

A nép nem kelta és nem is indogermán. De hogy mi, azt sehol nem mondják el, de azt sem, hogy nem tudni, hogy a rétók milyen népség lehet. Az egyik elszólás az volt, hogy a Kr. e. 5. századból fennmaradtak az u.n. Bozner ábécével írott szövegek (Tirolban is), amely ín rás az északetruszk írással rokon. Régen kedvelték a szarvasagancsos motívumokat, halottaikat fejjel kelet felé, lábbal nyugat felé temették és istennőjük neve Retia volt, akinek másik neve: ANA.

De a legeslegnagyobb meglepetést Iachen Ulrich KÖNZ: Sgraffito (1977) című könyve okozta. Címlapján egy „szirén” ábrázolás: halfarkának két ága a válláig emelkedik, és azokat két kezével átfogja. Édestestvérét a gyűgyei templom egyik festett kazettáján láttam, de nem csak ott. A kazettás mennyezeten gyakran ábrázoltak ilyen „szirént”. A könyvben sok más szép ábrázolás is volt, amelyeket azóta elpusztult házakról rajzoltak le. Régen nem festették, hanem a vakolatba vésték a rajzokat. Feltűnt a hurkos farkú sárkány, a szárnyas disznó, a hurkos farkú sárkány szirén felsőtesttel, sárkány és szirén összetekeredett farokkal, mellettük kétoldalt korsó... A korsót szívesen állították ilyen furcsa alakok mellé, és nehéz megállapítani, hogy két füle van-e, vagy a víz ömlik-e belőle. Ablaktölcsek bélletét gyakran díszítették tulipános életfával és az egész ablak körül indás minta fut. Halak, tulipánok, szegfűk tömkelege...

Hogy a könyv hogyan magyarázza? Hát ahogyan a mi hivatásos néprajzunk! Értetlenül áll előtte, vagyis kurióznak tekinti, amivel nem is érdemes foglalkozni. Viszont hosszan taglalja, hogy az olasz reneszánsz szolgált mintául. Csak hát az olasz reneszánsz hasonló motívumait nem mutatja meg, pedig az is szolgálhatna tanulsággal! Ezt a jelenséget is ismerjük.

A motívumokat rendkívül érdekesnek tartom, de nem szeretnék dilettáns következtetéseket levonni belőlük, azt inkább a kutatókra bízom. Meg vagyok győződve, hogy érdemes lenni ezen a területen is kutatni, és leginkább svájci hasonló érdeklődésű kollégák bevonásával. Abban is biztos vagyok, hogy a rétorománban fennmaradt régi nyelv is sok meglepetéssel szolgálhat. Aki hallja, adja át az üzenetet Svájcban élő ismerőseinek, hátha valaki foglalkozni fog a témával.*

© Tharan-Trieb Marianne

- Nagymaros -

*

Ld: <http://www.osservatorioletterario.net/engadin.pdf>

EGY IZGALMAS KALAND FELJEGYZÉSEI Egy enigma dokumentációja avagy kutatás a «Madzsari Türki» kapcsán

I.

Kedves Olvasóm, már az elején közlöm, ne gondold azt, hogy valami vadnyugati, vagy szerelmi kalandról lesz szó. Bár ez utóbbinak, azaz a szerelemnek van némi köze. Egy irodalmi kutatással kapcsolatos eseményekről, élményeimről szólok.

Az egész négy évvel ezelőtt kezdődött, 2002-ben. 2001 nyarán otthon – Magyarországon – jártamkor beszereztem jó néhány legújabbban megjelent szépirodalmi- és szakirodalmi könyvet. Ezek között volt a budapesti Unikornis Kiadó «Szerelmes versek» c. kötete (Budapest, 2001.), amely a «Magyar Költészet Kincsestára» c. sorozatban jelent meg. Ebben olvasható a «Fekete szemű, szeműdükű» kezdetű «Madzsari Türki» (= «Magyar Dal»), azaz egy XVI. századi dal. Egyik olasz ismerősömnek – akitől a folyóiratomban, az «Osservatorio Letterario»-ban 2001-től publikálok műfordításokat – nagyon megtetszett ez a szerelmes vers, éppen ezért kacérokodott a lefordításának gondolatával.

Igen ám, de mint nem bennfentesek, nem tudunk róla semmit, semmi forrásmegjelölést nem találtam a kötetben, csak annyi utalást, hogy a XVI. század végéről származik, és címként a fent említett verssort tüntették fel a kötet szerkesztői. Szerettük volna megtudni, hogy eredetileg honnan származik a vers, magyarul íródott-e avagy törökből készült fordítás-e ez, és hogy kinek a verse, kinek a fordítása, ha valóban fordításról van szó. Már csak azért is, mert a versek műfordítását az eredeti szöveggel együtt publikálom. Íme a kutatásom lépcsőfokai, amelyeket elmentettem a számítógépemben a Madzsari Türki-dossziémhoz:

Magyar- történelem szakos felsőfokú tanulmányaimból bizony nem emlékeztem semmiféle névre, ami ehhez a dalhoz köthető szerzőként, de még magára a dalra sem. Előszedtem az akkori tankönyveimet, jegyzeteimet, egyéb magyar- és világirodalom-történeti köteteket, de sehol egy árva szó, utalás. Házi könyvtáram könyvei körülöttem tornyosultak, szinte engem betemettek lázas kutatásom közepette... Mindent felforgattam, de csekély eredménnyel, sőt mondhatni hiába böngésztem lapjaikat. Átrágtam magam a reneszánsz-kori, reformáció korabeli, azaz a török hódoltságbeli időszakon szinte teljesen eredménytelenül. Végül fellapoztam az otthon általunk spenótnak nevezett «Magyar Irodalom Története»-m első kötetét, de ott csak egy igen kurta-furta utalást találtam, amivel nem sokra mentem. A «Reneszánsz szépirodalom» fejezet «Szerelmi költészeté»-nek címe alatt csak az alábbiakat olvashattam:

«...A megmaradt szövegek közül egy 1588-ban feljegyzett, de nyilván korábban készült, török minta nyomán írt vagy törökből fordított ének (*Fekete szemű, szeműdükű...*) a legrégibb. A keleties ízű bókók (pl. «narancs csecsű, kesken derekű» és a

jambikus lejtésű refrén kedves bájt kölcsönöznek a könnyed ritmusú kis éneknek. Egyik versszaka:

Éjjel nappal eszembe vagy,
Kérlek téged, engem ne hagyj,
Oh mely fényes orcájú vagy,
Szeretlek én, te 's megszeress.»

Csak ennyit találtam róla. Semmi többet.

Mivel ezekkel a sorokkal nem léptem előre, felvettem a kapcsolatot az Unikornis kiadóval és készséges 2002. február 6-i válaszukban az alábbiakat közölték velem:

«Madzsari türki (Magyar dal), melynek keletkezési ideje a XVI. század végére tehető.

A Palatics-kódexben arab írással lejegyzett magyar vers, mely a török ásis költészet mintáit követi.

Szerzője "egy divinyi" azaz Dévény városába való. Tévesen Divinyi Mehmednek, sőt Balassi Bálintnak is tulajdonították.»

Nagyon megköszöntem a fenti információkat, ez már valami, valóban tovább lehetett lépni. Ezek után azonnal a Palatics-kódex után kutattam, mivel sosem hallottam róla. Palatics Györgyről is igen keveset tudtam, mert az említett «Magyar Irodalom Története»-ben is csak kevés, egy-két sornyi utalás van, felsőfokú tankönyveimben, jegyzeteimben vagy más tulajdonomban lévő magyar irodalomtörténeti kötetekben nyomát bizony nem találtam, éppen ezért arra gondoltam, hogy talán köze lehet a Palatics-kódex nevéhez s ha igen, akkor hogyan, miért?

Az interneten néhány nevére és versére utalást találtam vagy vele kapcsolatban, vagy a Palatics-kódex kapcsán. De először nézzük a «Magyar Irodalom Története»-ben Palatics Györgyről milyen szerény információkra tettem szert:

438. old.: «...Az 1560-as évek második felétől kezdve a személyes ihletésű istenes versek kezdenek megszorodni, szerzőik között megjelennek a költőnők, s a versek formai igényessége is növekedik. Szinte mindegyikről megállapítható, hogy valamely evilági lelkiállapotból fakadnak. **A Balassi-rokonsághoz tartozó Palatics György (+1606), aki a 80-as évektől kezdve a Báthoriak udvari embere volt, Budán a Csonka-toronyban raboskodva fohászkodott szabadulásáért (Uram, benned még az én reménségem..., 1570).»**

Bizony ez az információ is kevés volt nekem, nem sokra mentem vele. Ezután a Palatics György és a Palatics-kódex után az interneten kezdtem kutatni. 2002-ben sajnos nem sokat találtam a világhálón egyikről sem. A fent említett versen kívül a Madzsari Türkiről az alábbiakat olvashattam:

«MKÉVB 3

Címe: Palatics-kódex

Keletkezési ideje: 1588-1589

Felekezet: muzulmán

A dokumentumban 8 tizenhetedik század előtti vers található.

1. p. 59.v. RPHA 1425 Palatics György: Uram, benned még az én reménségem *Keresztény rabok könyörgése* [...]»

«RPHA-0402

Fekete szemű, szemüdükű

Irodalomtörténeti adatok:

A modern kutatás szerint a szerző Divinyi Névtelen. Nem dedikált. Fordítás, de nincs azonosított mintája. Nincs akrosztichonja. A kolofonban szereplő adatok utalnak a szerzőre: „Egy divinyi ezt megírta”, a keletkezési helyére: „Diviny”.

Keletkezési ideje: nem később, mint 1588

Metrum és műfaj:

Szótagszámláló, izostrofikus, bizonytalan, hogy énekeltek-e. A szöveg teljes, 7 versszak. Refrénés. [...]»

Nos, ezek után az Unikornis kiadótól kapott megnyugtató hírek már korán sem tűntek annak.

Most kinek adjak igazat? Az interneten talált Palatics-kódexre hivatkozott adatoknak, avagy a kiadónak?

Magyar-történelem szakos tanári létemre sem volt ezzel kapcsolatban a fentieknél több ismeretem, igyekeztem mindent megmozgatni és segítséget kérni a Magyar Tudományos Akadémia turkológusaitól és irodalmáraitól, a Magyar Elektronikus Könyvtár és az Országos Széchényi Könyvtár könyvtárosaitól.

Egyazon időben felvettem velük az elektromos levél- és telefonkapcsolatot. Így a Magyar Tudományos Akadémiának honlapján felkerestem **Dr. Maróth Miklóst** (szakterülete: klasszika-filológia, arabisztika:

http://www.mta.hu/index.php?id=421&no_cache=1&LANG=h&TID=485&cHash=d3f6ecbf84), aki készségesen ajánlott – ha jól emlékszem – három turkológust, akiktől érdeklődhettem. Az akadémikus **Dr. Hazai György** turkológusra (szakterülete: orientalisztika, turkológia) esett a választásom (http://www.mta.hu/index.php?id=421&no_cache=1&LANG=h&TID=285&cHash=f5d71ae2ae).

A felderítő, nyomozó események az alábbiakban alakultak:

Hazai György akadémikus a következőket adta tudomásul írásban – faxon – és telefonon egyaránt:

1. Madzsari Türki ("türkü"-ből = "türki" lett) = Magyar Dal

2. Törökül arab karakterekkel írt (Szerk. mgj.: az én további olasz szájtokon való kutatásaim eredménye, hogy az ún. arab nyelv pontosan **arab-perzsa nyelv** volt) az akkori kornak megfelelő és akkor dívott trubadúr stílusban az anonim dévényi török által lett lejegyezve ez a hallott magyar dal...

3. Dr. Vidor Miklós műfordítás-változata - ezt is Hazai György mondotta nekem telefonon, nagyon készségesen - «Szenvedélyek tengere» (Szerk.: ua. a

96

Hazai György) c. antológiájában található, amelyet 1960 körül adtak ki – de 2002-ben nem volt található sehol az antológia. Ezen felül megerősítette, hogy az ő turkológus kutató-csoportja kérte fel Vidor Miklóst (író, költő, műfordító) az ő nyersfordításuk költői átfordítására a metrikai útmutatásaik igénybevételével...

4. Érdekeség: maga Hazai György mondta, hogy bizony ő sosem látta (sic!) a Palatics-kódexben olvasható változatot! De kérdésemre azt nem árulta el, hogy honnan bukkantak a szövegre, tulajdonképpen honnan származik az a szöveg, amelyről ő állítólag nyersfordítást készített, ha a Palatics-kódexet sosem látta... És itt kezd kissé «krimivé» válni a helyzet. No, de menjünk tovább.

Az akadémikus javaslatára telefonkapcsolatot teremtettem néhai Vidor Miklós műfordítóval – telefonbeszélgetéseinket követő évben, 2003-ban két nappal a 80. születésnapjának betöltése előtt hunyt el –, aki ugyan sokra nem emlékezett, de azt elmondta, hogy Hazai Györgytől kapott egy nyersfordítást, s a metrikai utasításoknak megfelelően megalkotta a műfordítását. Vas István által szerkesztett «Énekek éneke» c. szerelmes versek kötetben szerepel, Vidor Miklós fordító nevének megjelölésével és szerzőként Divinyi Mehmed van feltüntetve (<http://mek.oszk.hu/00300/00380/html/enekek02.htm>), amellyel kapcsolatban az Unikornis Kiadó jelezte – ld. fent –, hogy téves azonosítás.

Érdekeség kedvéért megjegyzem – még ha elfogadhatón megnyugtató eredményt eddig nem is ért el nyomozásom –, mint jó szimatú nyomozó, pont azt a turkológust választottam ki a megadott nevek közül, aki annak idején abban a turkológus kutatócsoportban volt, amelyik pont Vidor Miklósnak adta át «Madzsari Törki» állítólagos nyersfordítását. Ezt tehát mindketten megerősítették.

A további kutatásaim előtt, 2002. július 30-án, 14,14-kor elküldött levelemben, miután közöltem fordító társammal a fentieket azt javasoltam neki, hogy a fordítása mellé az Unikornis kötetében található változatot jelentessük meg, hiszen a konkrét információk is erre a verzióra utalnak. Ha nem is voltam egyértelműen biztos, azért hajlottam az Unikornis Kiadótól kapott információ elfogadására. Fordító társam viszont nem, így mind az ő kételyeinek, mind az enyémeinek – amelyek nem múltak el teljesen – a nyomására tovább folytattam a kutatást.

Ennek eredményeként kérésemre 2002. szeptember 2-án befutott a MEKbeli (Magyar Elektronikus Könyvtár) **Moldován István** közbenjárására és közvetítésével az Országos Széchényi Könyvtárból **Káldos János** válasza a Palatics-kódexről. Íme tehát a kódex leírása, amelyre kis részben én is rábukkantam az interneten (ld. fent a leírást és az ábrát [ez utóbbit a <http://www.osservatorioletterario.net/madzsariturchi.pdf> címen]):

«A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények

bibliográfiája (1565-1840), (Összeállította Stoll Béla), Budapest, 1968. 24-25. p. 3. Palatics-kódex. (1588-9) - 162 lev. - Bécs, Nemzeti Könyvtár

29b-39a: .A . Tízparancsolat, Miatyánk és Hiszekegy, magyar, német, horvát és latin nyelven.

40a-59b: 18 német ének.

59b-61a: Uram benned még az én reménségem... (Palatics György, 1570.)

61a-2a: Német ének.

62a-6b: Áldott az úristen örökké mennyégben...

62b-4a: Dicsérlek tégedet én édes Istenem. (Dóczi Ilona)

64a-b: Nekünk születék mennyei király...

64b-67a: Mikor Dávid. . . ezer ötszázban és hatvanhétben... (Kecskeméti Vég Mihály).

67a-b: Fekete szemű szemöldök... egy divinyi ezt megírta... Kiad. RMKT XVII. III, 11.

67b-68a: Én nem bántom tekegyelmed, jöszte szívem énelem.

(Török-magyar makaróni ének.) Kiad. uo. 12.

68a-b: Horvát ének

Megjegyzés: A kódex itt nem ismertett részei török és arab nyelvű szövegeket tartalmaznak. Az egész kódex török-arab betűkkel van leírva. Egy kéz írása, a másoló ismeretlen. korábban tévesen azt hitték, hogy Palatics György, az első magyar ének szerzője a másoló, ez a feltevés azonban teljesen valószínűtlen. (A kódex elnevezése tehát helytelen, de mivel az eddigi irodalomban általában így szerepel, megtartottuk.) Az is valószínűtlen, hogy a másoló az a Diviny Mehmed, kinek nevét a 67. levélen található magyar szerelmes vers utolsó versszakában levő névből és a horvát ének végén levő névből (Mehmed) kombinálták össze. Az összeírás idejét megadja a 78b. lapon levő évszám: 997, amely az 1588. nov. 20-1589. nov. 10-ig terjedő időnek felel meg.

Irod. SzTA II, 228. sz. - Literaturdenkmäler aus Ungarns Türkenzeit. Nach Handschriften in Oxford und Wien bearb. v. FRANZ BABINGER, ROBERT GRAGGER, EUGEN MITTWOCH und J. H. MORDTMANN. Bohn-Lpz., 1927, 70-137. (Részletes ismertetés, és valamennyi ének közlése.)»

Ezen ismeretek birtokában a csituló kételyem felerősödött, a talány továbbra is megmaradt: **a vers eredetileg milyen nyelven volt írva? Törökül («ásik dialektusban», ahogy olasz ismerősöm gondolta) arab betűkkel, vagy magyarul arab betűkkel? Ki a dal szerzője vagy lejegyzője?** Ezért az alábbi kérdésekkel fordultam még utoljára Moldován Istvánhoz köszönő soraimat követő post scriptumban, amelyet 2002. szeptember 2-án 14,23-kor küldtem el:

«Akkor most melyik az igaz? Az arab írásjegyekkel lejegyzett magyar dal magyarul vagy törökül volt-e? A krimi folytatódik...»

Gyanús volt nekem az Unikornis-kötetben található vers és az «Énekek éneke»-ben olvasható Vidor-«fordítás» szövege. Fordító társamnak azonnal jeleztem, hogy most mi lehet az igazság: eredeti szövegről van-e szó, avagy valóban nyersfordításból alkotott műfordításról? Valami itt gyanús volt nekem. Ez a «krimi»-hangulatot még jobban fokozta...

A dilemmát végső soron **Sudár Balázs** oldotta meg, Moldován István tolmácsolásában az alábbiakat írta ugyancsak 2002. szeptember 2-i 14,42-kor elküldött elektromos levelében:

«Sudár Balázs azt mondta, magyarul volt, de arab betűkkel.

Tehát nem törökre fordítva, hanem - nem tudok gyorsan példát -, a magyar szavakat török (arab) betűkkel jegyezték le. De a ti forrásotok is ezt erősítette meg.»

Akkoriban a google keresőben nem lehetett több adatot találni, sem Sudár Balázs tevékenységéről, sem tanulmányokat találni a török hódoltsági irodalomról. Ezért rágtam át magam a fentiekben említett szakirodalmon.

Végül is – az Unikornis kiadótól kapott választ megerősítve – Sudár Balázs üzenetére tettem le a garast, az ő magyarozatát véltem elfogadhatónak. Mivel fordító társam nem értett velem egyet, felfüggesztettük bizonytalan időre a dal fordítását és annak publikálását. Én lezártam tekintetem az ügyet, s már nem is gondoltam rá, azzal meg nem foglalkoztam, hogy próbálkozzam még a leendő fordító ismételt meggyőzésével, aki meg volt győződve, hogy a költemény török «ásik dialektusban» íródott... Ezzel el is felejtettem az ügyet, egész más műfordítói, kiadói és oktatási munkáim kötöttek le az elkövetkező években.

Igen ám, de az ügy ismét felszínre került, ugyanis az említett fordítóm a napokban, mégpedig a 2006. november 23-i elektromos levelében arra kért, hogy kérjem meg ismerőseimet, hogy tekintsék meg a könyvesboltokban a 2005-ben, a Balassi Kiadó által kiadott Palatics-kódexet, hogy tartalmazza-e az egész eredeti anyagot, s különösen, az «ásik dialektusban» írt «Madzsari Türki» olvasható-e eredeti írással.

Hogy meggyőzhessem őt és magamat is megnyugtathassam, hogy jó verzióra adtam a voksom, éjjel, november 24-én 0,33-kor elküldtem elektromos levelem a Balassi kiadónak, hiszen ők a legalkalmasabbak a hiteles válaszadásra. Nagy örömemre a kiadó főszerkesztője, Gilicze Ágnes azonnal, készségesen továbbította levelem az erre legmegfelelőbb szakértőnek, Dr. Sudár Balázsnak – sőt még telefonon is felhívta őt ügyemben –, *A Palatics-kódex török versgyűjteményei. Török költészet a XVI. századi hódoltságban*, Balassi Kiadó, Bp., 2005 (336 oldal) című könyv szerzőjének és sajtó alá rendezőjének, akinek válasza nem is késett. Két levelet váltottunk, amelyben leírtam neki a fentiekben olvasható előzményeket, s kértem tőle hogy szíveskedjen a Palatics-kódexszel és a «Madzsari Türki»-vel kapcsolatban feltett kérdéseimre válaszolni teljes megnyugtatómra, hogy valóban az ő válasza – amit én elfogadtam – a helyes Hazai Györggyel és Vidor Miklóssal, valamint az interneten talált kódex-leírással szemben.

«Tisztelt Tamás-Tarr Melinda,

engedje meg, hogy bemutakozzam, turkológus vagyok, oszmán-török irodalommal és zenével foglalkozom tanulmányaim kezdete óta. Az utóbbi tíz évet a Palatics-kódexszel (is) töltöttem, a doktori disszertációm is ebből írtam - a Balassi kiadónál megjelent kötet is e munka eredménye. Így tehát

azt hiszem, a Palatics-kódex dolgaiban eléggé járatos vagyok.

Ez egyetlen, 152 lap hosszúságú kézirat, 1588-89-ből. Egy feltehetőleg magyar - vagy német származású renegát írta össze hét nyelven, de végig arab betűkkel. Így a magyar nyelvű szövegek is arab betűvel olvashatók. Ezek között van a Madzsari türki ('Magyar dal') is, amely magyar nyelvű. (A szöveget nem egyszer forgattam facsimilében – Hazai akadémikussal ellentétben.) Török változata valószínűleg soha nem is létezett, ugyanakkor a vers teljes egészében a török énekmondók, az ásíkok stílusában íródott - éppencsak magyarul. Képeinek, szófordulatainak remek török párhuzamai vannak. Szerzője Divini ('Divényi') művésznévvel nevezi meg magát a versben, az ásíkok szokása szerint. A magyar szakirodalomban elterjedt Divinyi Mehmed alak egy téves azonosítás eredménye, semmi nem bizonyítja, hogy emberünket Mehmednek hívták volna. A "fordításról". A *Szenvedélyek tengerében* nincsen benne, viszont megtalálja az *Énekek éneke* című, Vass István szerkesztette szerelmes-vers antológiában - mint Divinyi Mehmed művét Vidor Miklós fordításában. Hagy ne minősítsem az ügyet. Hazai és Vidor valóban sokat dolgoztak együtt, a *Szenvedélyek tengerében* Vidor jó pár verset műfordított Hazai nyersfordításai alapján - a *Fekete szemű szemöldökűt* nem, hiszen az magyarul volt eredetileg is, ezért is nincs benne az antológiában. Úgy tűnik, Hazai akadémikus és Vidor műfordító úr emlékezete is megbicsaklott egy kicsit e kérdésben. A verset egyébként már az 1800-as évek közepén kiadták, első tudományos igényű közlésére 1927-ben került sor Bécsben, facsimilével egyetemben. (Graggar-Mordtmann-Mittwoch-Babinger: *Litteraturdenkmaler aus Ungarischen Türkenzeit...*)

Remélem sikerült eloszlatnom a kétségeit: a versnek egyetlen magyar szövege van, de az nem műfordítás, hanem az eredeti, 16. századi.

Tisztelettel

Sudár Balázs»

A kapott választ átirányítottam olasz fordító társamnak, bízván, hogy most már meggyőzi magát arról, hogy a dal nem íródott «ásik dialektusban» (Nb. ld. a későbbiekben: az ásik nem dialektust jelent, hanem török énekmondót, az «ásik mintá»-t értelmezte félre dialektusként!), s kezünkben lévén az eredeti magyar szöveg - nem Vidor Miklós fordító nevével fémjelzett „fordítás” szövege -, most tényleg elkészülhet a tervbe vett fordítása. Izgalommal várom, hogy közölhessem az *Osservatorio Letterario*-ban, valamint azt is, hogyan oldja meg a fordítást.

De erre az általa kért információkat tartalmazó levelemre nem reagált még, amelyben eredetiben olvashatta a történész és turkológus választát. Remélem, nem tekinti hiúságán esett sérelemnek, hogy nem volt igaza, a török hódoltsági *Magyar dal* megítélésében tévedett!... Íme a dal teljes szövege:

A birtokunkban lévő Unikornis-kötetben található «Énekek énekében» olvasható vers:

MADZSARI TÜRKI (XVI. század vége)

Fekete szemű, szeműdükű

Fekete szemű, szeműdükű,
Szeretlek én, tes megszeress,
Narancs csecsű, kesken derekű
Szeretlek én, tes megszeress.

Éjjel-napval eszembe vagy,
Kérlek téged, engem ne hagyj,
Ó mely fényes orcájú vagy,
Szeretlek én, tes megszeress.

Melykor nem lát téged szemem,
Elvész ottan mind örömem,
És elhervad mind tetemem,
Szeretlek én, tes megszeress.

Azok dicsíretes legyen,
Vagy lyán vagy menyecske legyen,
Kit szeretsz, szeretőd legyen,
Szeretlek én, tes megszeress.

Se élhetem, se halhatom,
Se ülhetem, se járhatom,
Se ehetem, se ihatom,
Szeretlek én, tes megszeress.

Kegyelmedtől én jót várok,
Mint ebecskéd, után járok
Vagy élek avagy meghalok,
Szeretlek én, tes megszeress.

Egy dívinyi ezt megírta,
Meddig az eszivel bírta,
Az szerelmet hogy forgatta,
Szeretlek én, tes megszeress.

MADZSAR TÜRKI

Divinyi Mehmed

Fekete szemű szemöldökű!
Szeretlek én: te 's megszeress.
Narancscsecsű, keskeny derekű
Szeretlek én, te 's megszeress.

Éjjel-napval eszembe vagy,
Kérlek téged, engem ne hagyj;
Oh mely fényes orcájú vagy!
Szeretlek én, te 's megszeress.

Melykor nem lát téged szemem,
Elvész ottan mind örömem,
És elhervad mind tetemem.
Szeretlek én, te 's megszeress.

Az ok dicsíretes legyen;
Vagy lyány, vagy menyecske legyen:
Kit szeretsz, szeretőd legyen.
Szeretlek én, te 's megszeress.

Se élhetem, se halhatom,
Se ülhetem, se járhatom,
Se ehetem, se ihatom:
Szeretlek én, te 's megszeress.

Kegyelmedtől én jót várok,
Mint ebecskéd utánjárok,
Vagy élek, avagy meghalok:
Szeretlek én, te 's megszeress.

Egy divinyi ezt megírta
Meddig az eszivel bírta,
Az szerelmet hogy forgatta:
Szeretlek én, te 's megszeress.

(Vidor Miklós)

<http://mek.oszk.hu/00300/00380/html/enekek02.htm>

Tehát ezen izgalmas, irodalmi kutatási kalandom négy évvel ezelőtt kezdődött. Ha most a google keresőbe beírjuk Sudár Balázs nevét, vagy a Palatics-kódex nevét azonnal tudomást szerezhetünk a török filológus ezzel kapcsolatos munkájáról, a török hódoltsági irodalomról, és természetesen a turkológus összes eddigi szakmai tevékenységéről.

A Palatics-kódex (Österreichische Nationalbibliothek,

Türkische Handschriften 2006) a hódoltsági török irodalomtörténet egyik legjelentősebb emléke. Kiemelkedő értéke abban áll, hogy datálható és helyhez köthető, hiszen tudjuk, hogy 1588/89-ben keletkezett a hódoltságban. Összeírója egy magyar vagy német származású renegát lehetett, aki azonban szoros kapcsolatokat tartott fenn szülőföldjének

keresztény kultúrájával. Akutatók eddig elsősorban a magyar és a német szövegekre irányultak, a török versgyűjtemények felé nem fordult kellő figyelem. Egy részüket ugyan Törökországban kiadták, de ezek sem a szöveg közlésének módja, sem a feldolgozás szempontjából nem kielégítőek, másrészt Magyarországon teljesen ismeretlenek maradtak.

Török versek öt helyen találhatók a kéziratban: a) Négysoros versek különböző férfinevekre (78b-82a) b) Sorpárok, ún. bejtek (87a-91b) c) Találós-versek, ún. muammák (83b-87a) d) Klasszikus, ún. díván-versek és a török énekmondók alkotásai (108a-141b) e) Klasszikus dalszövegek (141b-051b) E versek nagy része valószínűleg nem helyi költők alkotása, hanem a birodalom kulturális vérkeringése révén váltak itt

ismertté.

Kisebbr részük olyan költőktől származik, akik megfordultak a hódoltságban, egy vers pedig - egy Tata alatt elesett vitéz siratóéneke - egészen biztosan ide kötődik.

A négysorosok, a sorpárok és a muammák afféle bon mot-nak számítottak a török elit körében, Palatics-kódexbeli felbukkanásuk e kör műveltségéről vall.

Eddig alig sejtettük, hogy a hosszadalmas képzést és erőteljes mecenatúrát feltételező klasszikus zenei műveltség a hódoltságban is ismert volt. A Palatics-kódex 54 szövege most mégis e muzika ismertségéről és kedveltségéről vall. Különösen érdekes, hogy három dalszöveg felbukkan Ali Ufki 1650-es, Isztambulban készült gyűjteményében is, de ott már kottákkal együtt. Az eltérések ellenére is elképzelhető, hogy ezek a hódoltsági zenekultúra első ismert emlékei.

A kb. 40 versre rúgó klasszikus versgyűjtemény nagy valószínűséggel másolat, egy XVI. század közepi antológia átírása. Létezése ezen irodalmi magaskultúra hódoltsági ismeretéről vall. Érdekes, hogy a helyi szerzők nem, vagy alig kapnak helyt benne, jóllehet tudjuk, hogy a XVI. század közepén már itt is jelentős irodalmi közélettel számolhatunk.

Legjelentősebbnek talán a kódex ásis-verseit, a török énekmondók alkotásait tekinthetjük. Azért rendkívül érdekes e lejegyzés, mert ebből a korszakból az egész Oszmán Birodalom területéről alig ismerjük párját, másrészt egészen nyilvánvaló magyar vonatkozásai is vannak. Minthogy a benne szereplő költők neve máshol nem bukkan fel, feltehetjük, hogy helyi alkotók verseit rögzíti, s tulajdonképpen „gyűjtésnek” tekinthető. Nagyon fontos, hogy nem a kor elismert alkotói, hanem az alig ismert kismesterek munkái kerültek így látókörünkbe.

A magyar irodalom török kapcsolatai szempontjából sem érdektelen ez a gyűjtemény, hiszen szerepel benne egy kétnyelvű vers, és egy minden ízében törökös, de magyar nyelvű ének is. A kézirat lejegyzője a korabeli török költészet szinte teljes keresztmetszetét adja, mely hű tükrre annak az irodalmi életnek, amelyből például Balassi Bálint is meríthetett. [Sudár Balázs: A Palatics-kódex török versgyűjteményei és a hódoltsági művelődéstörténet: http://www.tti.hu/munkatarsak/tezisek/hu_sudarbalazs.html]

Összefoglalásként a Palatics-kódexről a Balassi-kiadó által kiadott kötetéről megtudhatjuk – Sudár Balázs kutató munkájának eredményeként –, hogy a török költészet és zene a XVI. századi hódoltságban a Palatics-kódex a XVI. századi török hódoltság kulturális életének páratlan, igen érdekes emléke. Magyar vagy német származású renegát írta 1588-1589-ben. Magyar, német és horvát versek mellett számos török és perzsa költeményt is tartalmaz: díván- és ásis-verseket, dalszövegeket. A hódoltsági irodalmi ízlés keresztmetszetét adja, a legközvetlenebb hangú ásis-versektől a legművesebb gázelekig és udvarló-versekig bezárólag.

A muszlim és a keresztény kultúra közötti kapcsolatot mutatja be: hét nyelven íródott - törökül, perzsául,

arabul, latinul, horvátul, németül és magyarul. (2006. november 28.)

Forrás: Az «Osservatorio Letterario» online magyar nyelvű melléklete:

<http://www.osservatorioletterario.net/madzsariturki.pdf>

Visszhang:

<http://www.fullextra.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=2274>

1) Folytatjuk

B. Tamás-Tarr Melinda

EPISZTOLA

Nápoly, 2006. 12. 04.

Kedves Melinda!

Köszönet a figyelemért és minden másért. [...]

A folyóiratodban az általad megvalósított irodalmi kutató munka dicséretre méltó és kötelező kellene, hogy legyen az egyetemeken, ahol – pl. a bölcsész- és filozófia karokon – ezernyi kutató (nagyon magas illetménnyel) meg nem értett nagy géniusznak tünteti fel magát. [...]

Megragadom az alkalmat és kellemes karácsonyt és boldog új évet kívánok.

Köszönöm a figyelmet, üdvözlettel¹:

Giuseppe Costantino Budetta²

¹ Fordította: © **Bonani Tamás-Tarr Melinda Dr.**

² Dr. Prof. Budetta egyetemi docens (olaszul kb. 'professore associato') a Palermói Tud. Egyetemen és a «Segreti di Pulcinella» Irod. és kult. folyóirat szerkesztője.